

**БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
МИНИСТАРСТВО СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ И
ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА**

**BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO VANJSKE TRGOVINE I
EKONOMSKIH ODNOSA**

**BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF FOREIGN TRADE AND
ECONOMIC RELATIONS**

**ANALIZA POLITIKA
U OBLASTI
POLJOPRIVREDE, PREHRANE I RURALNOG RAZVOJA
BOSNE I HERCEGOVINE**

Sarajevo, septembar 2009. godina

1. Pregled stanja u sektoru

Poljoprivreda i danas predstavlja važan sektor ukupne ekonomije Bosne i Hercegovine.

Bruto domaći proizvod (BDP) BiH za 2008. godinu iznosio je 24.716 miliona KM. Udio poljoprivrede u ukupnom BDP-u u 2008. godini iznosio je 8,40%, što je za 0,50% više u odnosu na prethodnu godinu.

Poljoprivredno zemljište u BiH zauzima 2.600.000 ha ili 50% njene ukupne površine. Od 987.000 ha oraničnih površina 544.000 ha je obradivo. Oko 45% oraničnih površina je neiskorišteno zemljište koga čine ugari i neobrađene oranice.

U sjetvenoj strukturi oraničnih površina dominiraju žitarice (57%), krmno bilje (27%) i povrće (15%), dok je proizvodnja industrijskog bilja simbolična (1%). Poređenjem podataka o oraničnim površinama za 2007 i 2008 godinu primjetan je trend smanjenja za 4%.

Trend zasijanih površina žitaricama za 2008. godinu manji je za 2,20% u odnosu na 2007. godinu, ali je taj procenat znatno veći u poređenju sa prethodnim godinama.

Ukupan broj stabala različitog voća u 2008. godinu iznosio je 25 miliona. Najzastupljenije voćne vrste u BiH su šljiva (11 miliona), jabuka (4 miliona) i kruška (1,8 miliona). Ukupna proizvodnja voća iznosila je 235.000 t. Index promjene proizvodnje voća u odnosu na prethodnu godinu varirao je u zavisnosti od vrste. Tako je, između ostalog, proizvodnja breskve veća za 11,7%, a kruške za 4,8%, dok je negativan trend rasta evidentan kod jabuke i šljive čija je proizvodnja u 2008. godini, u odnosu na prethodnu, manja za 14,8%, odnosno 4,4%.

Proizvodnja jagodičastog voća (maline i jagode) ima evidentan pozitivan trend rasta. Površine pod jagodičastim voćem u 2008. godini iznosile su 6.096 ha, što je za 3.760 ha više u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna proizvodnja jagodičastog voća je iznosila 28.540 t.

Ukupna proizvodnja grožđa u 2008. godini iznosila je 23.912 t. Prema indexu promjene proizvodnje, proizvodnja grožđa u 2008. godini ima pozitivan trend rasta i veća je za 12,6% u odnosu na prethodnu godinu.

Površina pod različitim povrćem, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 81.000 ha. Ukupna proizvodnja povrća iznosila je 706.030 t. U strukturi proizvodnje krompir zauzima dominantno mjesto i uzgaja se na površini od 40.243 ha sa prosječnom proizvodnjom od 424.900 t. Prema indexu promjene proizvodnje povrća, u 2008. godini evidentan je pozitivan trend proizvodnje gotovo svih povrtnih kultura u odnosu na prethodnu godinu i to, između ostalog, krompira 9,7%, kupusa i kelja 4,3%, paradajza 22,1%, luka 10,3% i mrkve za 20,9%.

Površina pod krmnim kulturama, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 145.000 ha, što je 27% u odnosu na ukupne zasijane površine. U strukturi proizvodnje dominiraju leguminoze koja se uzgaja na 50.246 ha, lucerka koja se uzgaja na 37.445 ha i kukuruz za krmu koji se uzgaja na 20.397 ha. Prema indexu promjene proizvodnje, proizvodnja krmnih kultura u 2008. godini ima pozitivan trend rasta i to, između ostalog, leguminoze 82,5%, lucerke 17,8%, stočne repe 12,5%, kukuruza za krmu 19,8%, travno-djetelinske smješe 11,4%, te mješavine trava i mahunjača za 0,9%.

Površina pod industrijskim kulturama, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 7.000 ha što je 1% u odnosu na ukupne zasijane površine. Ukupna proizvodnja industrijskih kultura iznosila je 12.800 t. U strukturi proizvodnje dominiraju soja koja se uzgaja na površini od 3.938 ha i duvan koji se uzgaja na površini od 1.910 ha. Uljana repica i suncokret su manje zastupljeni i uzgajaju se na površini od 703 ha, odnosno 202 ha.

Proizvodnja šećerne repe je neznatna i odvija se na površini od samo 6 ha i to uglavnom u naučno istraživačke svrhe.

Prema statističkim podacima ukupan broj goveda u BiH bio je 459.218, ovaca 1.003.514, svinja 502.197 i peradi 16.184.730. Prema statističkim podacima, broj muznih krava u 2008. godini iznosio je 296.716, dok je proizvodnja mlijeka iznosila 737.199.000 litara.

U BiH ima više od 500.000 poljoprivrednih gazdinstava. Prosječna veličina oko 50% gazdinstava je 2 ha, dok je veličina više od 80 % gazdinstava manja od 5 ha. Poljoprivredno zemljište malih i srednjih gazdinstava podijeljeno je u prosjeku na 7 do 9 parcela koje su vrlo često udaljene jedna od druge i po nekoliko kilometara. Ovako male površine izazivaju niz problema u razvoju proizvodnje voća i povrća. Imajući u vidu da naši poljoprivrednici uglavnom na svom imanju, pa čak i na jednoj parceli proizvode više vrsta voća i povrća, ozbiljniji razvoj poljoprivredne proizvodnje se ne može ni očekivati. Iako ima vidljivog napretka, još uvijek preovladava uglavnom ekstenzivna proizvodnja voća i povrća što rezultira niskim prosječnim prinosima kultura, i dodatno poskupljuje proizvod i čini ga nekonkurentnim na domaćem, ali i na inostranom tržištu.

U BiH ne postoji servis za praćenje cijena poljoprivrednih proizvoda na domaćem i inostranom tržištu. Institucije za statistiku na entitetskom nivou prate cijene u cilju praćena promjene Indexa potrošačkih cijena. Inflacija potrošačkih cijena u BiH se mjeri Indexom potrošačkih cijena koji je prema pristupu potrošačkim cijenama u Evropskoj uniji (EU) čisti indeks cijena koji odražava samo promjenu zabilježenu u tekućim cijenama u odnosu na bazni referentni period. Prikupljanje cijena se vrši iz 12 centara BiH. Cijene pojedinih poljoprivrednih proizvoda su veće u Federaciji BiH (FBiH), a manje u Republici Srpskoj (RS) i obratno. Razlike u cijenama stručnjaci objašnjavaju regionalnim monopolima, trgovačkim politikama, te prekograničnom kupovinom.

1.2. Institucionalni okvir

Na osnovu ustavnog uređenja BiH svi postojeći nivoi vlasti počevši od državnog pa do opštinskog imaju ovlaštenja u upravljanju sektorom poljoprivrede.

Veći dio ovlaštenja koja se odnose na poljoprivredni sektor na državnom nivou su u nadležnosti *Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH* (MSTEO BiH).

Pored aktivnosti koje su vezane za vanjskotrgovinsku politiku i strana ulaganja, međunarodne trgovinske odnose, carinsko-tarifnu politiku BiH, ekonomski razvoj i preduzetništvo, MSTEO BiH je odgovorno i za obavljanje poslova i zadataka iz nadležnosti BiH koji se odnose na definisanje politika, koordinisanje aktivnosti i usklađivanje planova entitetskih tijela i institucija, na međunarodnom nivou u područjima razvoja i korištenja prirodnih resursa, energije, zaštite životne sredine, turizma i poljoprivrede.

Organizaciona jedinica u okviru MSTEO koja sprovodi aktivnosti u oblasti poljoprivrede je *Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj* koji je zadužen za uspostavljanje okvira za razvoj sektorskih strategija, politika, programa i mjera, te implementaciju istih u cilju harmonizovanog razvoja poljoprivrede u cijeloj zemlji.

Nadležnosti u pogledu zdravlja i njege životinja, zdravlja bilja, sigurnosti hrane i kontrolu kvaliteta hrane na nivou BiH imaju *Kancelarija za veterinarstvo BiH*, *Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja* i *Agencija za sigurnost hrane BiH*.

Kancelarija za veterinarstvo i Uprava za zaštitu zdravlja bilja su upravne organizacije u okviru MSTEO BiH i za svoj rad direktno odgovaraju ministru, dok je Agencija za sigurnost hrane BiH samostalna upravna organizacija pod ingerencijom Vijeća ministara BiH (VM BiH) a sa MSTEO BiH saraduje u poslovima vezanim za oblast ishrane.

Pored MSTEIO BiH na državnom nivou određene nadležnosti u oblasti poljoprivrede imaju *Ministarstvo finansija i trezora BiH* i *Direkcija za evropske integracije* (DEI).

Ministarstvo finansija i trezora pod sredstvom Sektora za finansiranje programa i projekata pomoći EU, odnosno Centralne jedinice za finansiranje i ugovaranje programa i projekata pomoći EU obavlja poslove vezane za finansiranje, ugovaranje nabavke, plaćanje, nadzor i kontrolu sprovođenja svih programa i projekata pomoći EU u BiH, pa i onih iz oblasti poljoprivrede.

DEI je glavni operativni partner Evropske komisije (EK) u procesu stabilizacije i pridruživanja, koordinira svim organima uprave u BiH po pitanjima koji se odnose na evropsku integracionu strategiju i politike, usklađivanje zakona i koordinaciju pomoći u svim oblastima, pa i u oblasti poljoprivrede.

Na nivou BiH postoje i druge agencije, instituti i direkcije čija je djelatnost direktno ili indirektno vezana za domen poljoprivrede, a to su: *Agencija za nadzor nad tržištem* (odgovorna za obavještanje o riziku i opasnim proizvodima), *Agencija za statistiku* (prikupljanje statističkih podataka), *Institut za intelektualno vlasništvo* (nadležan za vođenje upravnog postupka vezanog za prava industrijskog vlasništva - patenti, geografske oznake i sl.), *Institut za akreditaciju* (nadležan za pripremanje i publikacije liste akreditiranih laboratorija, tijela za certificiranje i inspeksijskih tijela) i *Institut za standardizaciju* (zastupa BiH u evropskim i međunarodnim organizacijama za ocjenjivanje usklađenosti do formiranja asocijacije ispitnih laboratorija i asocijacije kalibracionih laboratorija).

Na nivou entiteta za upravljanje sektorom poljoprivrede ključna su dva tijela: *Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske* (MPŠV RS), *Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva* (FMPVŠ), a u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, *Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko Distrikta BiH*.

U FBiH ovaj sistem nadležnosti je dodatno podijeljen, tako da svih 10 kantona imaju uspostavljene uprave koje su nadležne za pitanja poljoprivrede, veterinarstva, šumarstva i vodoprivrede.

Nadležnost entitetskih ministarstava je izvršavanje politika i sprovođenje zakona koji su donijeli nadležni organi entitetskih vlasti, nadzor nad primjenom propisa i donošenje provedbenih odluka. Entitetska ministarstva poljoprivrede su odgovorna za upravljanje prirodnim resursima za razvoj poljoprivrede, prehrambene industrije i pratećih djelatnosti, i to u oblasti biljne proizvodnje, stočarstva, ruralnog razvoja, ribarstva i lova, zaštite i korištenja poljoprivrednog zemljišta, prehrambene industrije, proizvodnje stočne hrane, vodoprivrede, veterinarske i fitosanitarne zaštite, zaštite javnog zdravlja i šumarstva.

Rad *Odjeljenja za poljoprivredu, šumarstvo i upravljanje vodama Brčko Distrikta BiH* vezan je za razvoj i poboljšanje poljoprivredne proizvodnje i uzgajanje stoke, zaštitu i korištenje poljoprivrednog zemljišta, veterinarsku i sanitarnu kontrolu zdravlja životinja i javnog zdravlja, primjenu kreditne politike, zaštite i racionalnog korištenja poljoprivrednog zemljišta, pružanje savjetodavnih usluga u poljoprivredi i stočarstvu, obnavljanju šuma, zaštitu od nedozvoljene sječe, održavanje struktura za upravljanje vodama.

2. Uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda

2.1. Vanjskotrgovinska razmjena

Ukupna vrijednost uvoza u 2008. godini iznosila je 16.286,06 miliona KM. Vrijednost uvoza poljoprivrednih proizvoda iznosila je 2.620,14 miliona KM što je 16,09% od ukupnog uvoza.

Ukupna vrijednost izvoza u 2008. godini iznosila je 6.711,69 miliona KM. Vrijednost izvoza poljoprivrednih proizvoda iznosila je 410,10 miliona KM što je 6,11% od ukupnog izvoza.

Izvoz BiH u agroindustrijskom sektoru u 2008. godini u odnosu na prethodnu godinu porastao je za 26,23%, dok uvoz u istom periodu bilježi rast od 17,02%. Opšta pokrivenost uvoza poljoprivrednih proizvoda izvozom istih u 2008. godini iznosi 15,65%. Ova vrijednost se ne može smatrati zadovoljavajućom, ali ako se u obzir uzmu kretanja iz prethodnih godina onda se može konstatovati da je pokrivenost poboljšana (u 2007. godini pokrivenost je iznosila 15,22%, a u 2006. godini 14,02%).

Posmatranjem podataka o pokrivenosti po pojedinim glavama Carinske tarife, vrijednost znatno varira od proizvoda do proizvoda. U nekim grupama proizvoda procenat pokrivenosti je visok. Na primjer, u trgovini ribama procenat pokrivenosti iznosi 67,09%. Tamo gdje BiH ima vrlo malu proizvodnju (žive životinje, svježe meso, žitarice i sl.), logično, bilježe se minimalni procenti pokrivenosti. Najinteresantniju grupu proizvoda čine oni proizvodi koji se u značajnijoj količini proizvode u BiH, pa time značajnije i učestvuju u izvozu. U ovu grupu mogu se svrstati: mlijeko i proizvodi od mlijeka sa pokrivenošću od 40,74%, proizvodi od povrća i voća sa pokrivenošću od 48,28%, pletarski i biljni materijali sa pokrivenošću od 65,22%, ulja i masnoće sa pokrivenošću od 37,60%, prerađevine od mesa sa pokrivenošću od 36,09% i prerađevine od šećera sa pokrivenošću od 23,90%.

Najvažniji partneri naše zemlje u trgovini poljoprivrednim proizvodima su Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija uglavnom zbog tradicionalnih trgovinskih veza, navike potrošača, ali i otvorenosti njihovih tržišta zahvaljujući potpisanim Sporazumu CEFTA 2006.

Kada je u pitanju geografska struktura, možemo izdvojiti ključna izvozno-uvozna tržišta za BiH, a to su zemlje EU, zemlje potpisnice CEFTA-e, zemlje ugovora o slobodnoj trgovini (Turska) i ostale zemlje.

U milionima KM

Region	Uvoz	Učešće u uvozu	Izvoz	Učešće u izvozu	Bilans	% u deficitu	Pokrivenost %
EU 27	956,66	36,09%	130,16	29,42%	-826,50	37,4%	13,6%
CEFTA	1.254,57	47,33%	293,89	66,42%	-960,67	43,5%	23,4%
Turska	58,80	2,22%	5,73	1,30%	-53,07	2,4%	9,8%
Ostale zemlje	380,66	14,36%	12,65	2,86%	-368,00	16,7%	3,33%
Ukupno	2.650,71	100,00%	442,45	100,00%	-2.208,26	100,0%	16,7%

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

83,42% od ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda u BiH u 2008. godini ostvareno je iz zemalja CEFTA-e i EU, dok je 95,84% od ukupnog BiH izvoza poljoprivrednih proizvoda u 2008. godini ostvareno upravo u ove zemlje.

Robna razmjena BiH po regionima u 2007 i 2008. godini - uvoz

U milionima KM

Region	2007			2008		
	Uvoz	% učešća	Rast u %	Uvoz	% učešća	Rast u %
EU	751,18	33,12%	-6,92	956,67	36,09%	27,35
CEFTA	1.160,15	51,16%	40,45	1.254,58	47,33%	8,14
Turska	49,71	2,19%	10,99	58,81	2,22%	18,30
Ostale zemlje	306,85	13,53%	-0,71	380,67	14,36%	24,06
Ukupno	2.267,89	100,00%	14,14	2.650,72	100,00%	16,88

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Region	2007			2008		
	Izvoz	% učešća	Rast u %	Izvoz	% učešća	Rast u %
EU	135,20	36,14%	5,24	130,16	29,42%	-3,73
CEFTA	221,28	59,15%	28,52	293,90	66,42%	32,82
Turska	5,03	1,35%	111,73	5,73	1,30%	13,91
Ostale zemlje	12,59	3,37%	29,87	12,66	2,86%	0,55
Ukupno	374,10	100,00%	19,63	442,45	100,00%	18,27

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iz gore navedenih podataka može se zapaziti da i zemlje članice EU i potpisnice CEFTA-e više učestvuju u BiH izvozu, nego u uvozu. Evidentno je da je stupanjem na snagu Privremenog dijela Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) došlo do značajnijeg povećanja rasta uvoza roba iz zemalja EU (*od negativne stope rasta, odnosno pada uvoza u 2007. godini od -6,92% do rasta uvoza od 27,35% u 2008. godini*). Zbog toga je došlo do smanjenja rasta uvoza iz članica CEFTA-e, tako da je rast uvoza iz članica CEFTA-e sa 40,45% u 2007. godini smanjen na 8,14% u 2008. godini. Kada govorimo o izvozu, rast izvoza u zemlje EU je smanjen za 3,73%, dok je izvoz u članice CEFTA-e porastao za 32,82%.

Najveći obim vanjskotrgovinske razmjene poljoprivredno-prehrambenim proizvodima u okviru CEFTA-e BiH ima sa Hrvatskom i Srbijom.

Ukupan obim razmjene poljoprivrednih proizvoda BiH sa Hrvatskom u 2008. godini iznosio je 785,44 miliona KM, što označava pad za 8,56% u odnosu na 2007. godinu kada je ukupna razmjena iznosila 858,93 miliona KM. Uvoz je u 2008. godini u bio manji za 14,43%, dok je izvoz porastao za 25,84%.

Ukupan obim razmjene poljoprivrednih proizvoda BiH sa Srbijom u 2008. godini iznosio je 624,10 miliona KM što predstavlja porast od 25,79% u odnosu na 2007. godinu kada je ukupna razmjena iznosila 496,14 miliona KM. Uvoz u 2008. godini iznosio je 538,15 miliona KM, dok je izvoz iznosio 85,95 miliona KM. Uvoz je u 2008. godini porastao za 24,97%, dok izvoz bilježi rast od 31,16%.

Kada govorimo o proizvodima, ukupan uvoz pšenice u 2008. godini iznosio je 326.806,01 t. Osim pšenice uvezene su i druge žitarice u ukupnoj vrijednosti od 21.851.238,53 KM. Najviše je uvezeno kukuruza i to 182.788,67 t.

Ukupan uvoz voća u 2008. godini iznosio je 141.877,61 t u vrijednosti od 109,1 miliona KM. Uvoz tropskog i mediteranskog voća čini 58% od ukupnog uvoza voća. Od voća koje se uzgaja u BiH, najveći je uvoz jabuke i to 25.502 t što je 18% od ukupnog uvoza voća. Vrijednost izvezenog voća iznosila je oko 27 miliona KM.

Ukupan uvoz povrća u 2008. godini iznosio je 72.203.668 t u vrijednosti od 59,3 miliona KM. Najveći udio u uvozu povrća ima paradajz u količini od 14.430,70 t što je 20% od ukupnog uvoza povrća. Vrijednost izvezenog povrća iznosila je oko 18 miliona KM.

Ukupan uvoz mesa u BiH u 2008. godini iznosio je 103,74 miliona KM i u odnosu na 2007. godinu povećan je za 37,13%. Ukupan izvoz mesa u 2008. godini iznosio je svega 4,46 miliona KM i u odnosu na 2007. godinu povećan je za 37,53%. Skoro 50% ukupnog uvoza mesa u 2008. godini ostvareno je iz samo tri zemlje i to Hrvatske, Austrije i Slovenije. BiH je najviše mesa izvezla u Hrvatsku u vrijednosti od 1,87 miliona KM (41,97%), Crnu Goru u vrijednosti od 1,24 miliona KM (27,88%) i Srbiju u vrijednosti od 0,86 miliona KM (19,21%).

Ukupan uvoz prerađevina od mesa u 2008. godini iznosio je 98,15 miliona KM, dok je izvoz bio 34,12 miliona KM. Tri najznačajnije uvoznice mesnih prerađevina u 2008. godini su Hrvatska, Srbija i Slovenija što čini skoro 80% ukupnog uvoza. Preko 80% ukupnog izvoza prerađevina od mesa je ostvareno u Srbiju, UNMIK Kosovo i Hrvatsku.

Ukupan uvoz ribe u 2008. godini iznosio je 18,59 miliona KM, dok je ukupan izvoz ribe iznosio 16,03 miliona KM. Preko 50% ukupnog uvoza ribe ostvareno je iz Hrvatske, Španije i Danske. BiH je najviše ribe izvezla u Srbiju u vrijednosti od 9,03 miliona KM (56,30%), Hrvatsku u vrijednosti od 5,20 miliona KM (32,44%) i Crnu Goru u vrijednosti od 1,32 miliona KM (8,23%).

Vanjskotrgovinski promet mlijeka i mliječnih proizvoda u 2008. godini iznosio je 184,7 miliona KM u čemu uvoz učestvuju sa 71%, a izvoz sa 29%. Uvoz mliječnih proizvoda u 2008. godini iznosio je 131 milion KM i veći je za 13% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, uvoz je količinski manji za oko 2%. U odnosu na prethodnu godinu uvoz je količinski rastao kod svih vrsta proizvoda, osim kod sira i maslaca koji bilježe pad od 11%, odnosno 31%. Pad uvoza sira i maslaca, prvenstveno je posljedica smanjene potrošnje zbog visokog rasta cijena ovih proizvoda u prvom polugodištu 2008. godine. Premda je uvoz sira količinski manji za oko 11%, sir i dalje ima najveće učešće u finansijskoj vrijednosti uvoza (34,1%). Pored navedenih roba obavljen je uvoz i 1.151 t (4,6 miliona KM) raznih modificiranih proizvoda na bazi učešće mlijeka u prahu (stočna hrana, dječija hrana i dr.).

Izvoz mliječnih proizvoda iz BiH u 2008. godini iznosio je 53,6 miliona KM i veći je za 31% u odnosu na prethodnu godinu. U posljednje tri godine izvoz raste po prosječnoj stopi od oko 27%. Glavni izvozni proizvodi su UHT sterilizirano mlijeko sa učešćem od 73% i polutvrđi i tvrdi sirevi sa učešćem od 19%. Oko 34% proizvodnje UHT mlijeka i 43% proizvodnje polutvrđih i tvrdih sireva plasirano je na inostrano tržište, odnosno na tržište regiona. Hrvatska je glavni vanjskotrgovinski partner koji u ukupnom prometu učestvuje sa 54,6%, od čega u uvozu sa 49,6% i izvozu sa 67,3%. Države EU učestvuju u ukupnom uvozu sa 40%.

Ukupan vanjskotrgovinski deficit iznosi oko 9,6 milijardi KM od čega na poljoprivredne proizvode otpada 2,2 milijarde KM što je 23,08% od ukupnog deficita. Međutim, treba zapaziti da se u ovom slučaju radi o cjelokupnom agrokompleksu, odnosno o glavama Carinske tarife od 1 do 24. Ostatak od 7,36 milijardi KM otpada na 73 industrijske grane. U prosjeku učešće poljoprivrednih i industrijskih proizvoda u trgovinskom deficitu BiH je skoro na istom nivou.

Glava carinske tarife	2008		% deficitu
	Uvoz	Izvoz	
1. Žive životinje	108,01	2,45	4,78%
2. Meso i drugi klanični proizvodi za jelo	110,00	4,46	4,78%
3. RIBE, ljuskari, mekušci i slično	19,81	13,29	0,29%
4. Mlijeko, ptičja jaja, med i slično	138,75	56,53	3,72%
5. Ostali proizvodi životinjskog porijekla	1,88	0,78	0,05%
6. Ukrasne biljke, korjenje i slično	20,88	0,78	0,91%
7. Povrće, korijenje i krtole za jelo	60,00	15,41	2,02%
8. Voće za jelo, kore agruma, dinja, lubenica	121,09	27,74	4,22%
9. Kafa, čaj, mate čaj i začini	81,68	6,11	3,42%
10. Žitarice	240,10	1,95	10,78%
11. Proizvodi mlinske industrije, škrob, i slično	76,37	3,39	3,30%
12. Zrnevlje, sjeme, plodovi, stočna hrana i slično	101,76	6,15	4,33%
13. Šelak, gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	2,02	3,24	-0,05%

14. Pletarski biljni materijal i slično	0,23	0,15	0,00%
15. Biljna i životinjska mast i vosak i slično	126,40	47,53	3,57%
16. Preradevine od mesa, riba, ljuskara i slično	94,67	34,17	2,74%
17. Šećer i proizvodi od šećera	145,52	34,78	5,01%
18. Kakao i proizvodi od kakaoa	125,47	9,52	5,25%
19. Proizvodi na bazi žitarica, mlijeka i slično	157,64	38,35	5,40%
20. Proizvodi od povrća, voća i slično	51,74	24,98	1,21%
21. Razni proizvodi za ishranu	199,57	20,60	8,10%
22. Pića, alkoholi i sirće	328,59	25,43	13,72%
23. Ostaci i otpaci prehrambene industrije i slično	153,30	19,45	6,06%
24. Duhan i proizvodi zamjene duhana	154,67	12,85	6,42%
Ukupno (1-24)	2.620,14	410,10	100,00%
Ukupno	16.285,56	6.711,27	100,00%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

BiH bilježi deficit skoro u svim glavama Carinske tarife koje se po međunarodnoj klasifikaciji smatraju poljoprivrednim proizvodima. U 2008. godini najveće učešće u deficitu robne razmjene poljoprivrednim proizvodima imali su:

- Glava 22 - Pića, alkoholi i i sirće (13,72%)
- Glava 10 - Žitarice (10,78%)
- Glava 21 - Razni proizvodi za ishranu (8,10%)
- Glava 24 - Duhan i proizvodi zamjene duhana (6,42%)
- Glava 23 - Ostaci i otpaci prehrambene industrije i slično (6,06%)
- Glava 19 - Šećer i proizvodi od šećera (5,40%)

Prema navedenom, u 50,48% deficita u ukupnom trgovinskom deficitu agroindustrijskog sektora ne spadaju proizvodi o kojima se najviše govori u kontekstu ugroženosti domaće proizvodnje (glave 2, 4 i 16). U isto vrijeme, prerađivači insistiraju na uvozu sirovina za preradu, a manje ili skoro nikako ne forsiraju ugovaranje proizvodnje na domaćem tržištu što bi sigurno dovelo do jačanja domaće proizvodnje u oblasti stočarstva, a naročito proizvodnje žive stoke, mesa i mlijeka.

2.2. Problematika uvoza i izvoza poljoprivrednih proizvoda

2.2.1. Analiza politika u oblasti infrastrukture kvaliteta

VM BiH je 24.03.2008. godine donijelo *Odluku o uspostavljanju koordinacije u oblasti infrastrukture kvaliteta* za čiju su provedbu zaduženi DEI i MSTEIO BiH.

U sklopu radne grupe za koordinaciju u oblasti infrastrukture kvaliteta formirane su dvije podgrupe i to za laboratorije i robne rezerve.

Podgrupa za laboratorije pripremila je listu ovlaštenih laboratorije i utvrdila ciljeve za unapređenje sistema laboratorija. Obzirom da je VM BiH usvojilo 12.02.2009. godine *Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati ovlašteni ispitni laboratoriji koji provode analize hrane i postupku ovlašćivanja laboratorija* (Sl. glasnik BiH br. 37/09) na osnovu kojeg je propisana obaveza akreditiranja laboratorija na osnovu ISO 17025 standarda, te prelazni rok za ispunjavanja uslova od 3 godine od usvajanja ovog pravilnika, potrebno je usaglasiti i donijeti posebne podzakonske akte nadležnih institucija koje su odlukom VM BiH zadužene za koordinaciju infrastrukture kvaliteta.

Na osnovu člana 1. stav (3) navedene odluke VM BiH aktivnosti na koordinaciji infrastrukture kvaliteta podrazumijevaju *tehničke propise, ocjenjivanje usklađenosti,*

inspekciju i nadzor nad tržištem, sigurnost hrane, standardizaciju, mjeriteljstvo, akreditaciju i zaštitu potrošača, kao i sva druga pitanja koja spadaju u domen slobode kretanja roba. Strukturu koordinacije čine 22 institucije.

Evropske integracije zahtijevaju od BiH da usvoji set okvirnih zakona u skladu sa standardima EU. Ovi zakoni uređuju slobodno kretanje roba, te stvaraju sveobuhvatan sistem tehničkih propisa za izvozne proizvode širom države. Sistemi standardizacije i akreditacije u BiH trenutno funkcioniraju u skladu sa NJTO-TBT i EU modelom.

U BiH postoji pet zona slobodne trgovine i operativni nadzor tih zona je u nadležnosti Sektora za carine Uprave za indirektno oporezivanje (UIO). Važno je da zakonodavstvo koje važi u zonama slobodne trgovine bude usklađeno sa *acquis-em* i da se u tim područjima vrši odgovarajući nadzor. UIO je ovlaštena da zahtijeva i verifikuje certifikate o kretanju EUR 1 za trgovinu sa EU i zemljama CEFTA-e. Međutim, carinski službenici koji izdaju EUR 1 potvrde nemaju dovoljne kapacitete za relevantnu ocjenu da li robe ispunjavaju uslove za izdavanje EUR 1.

Problemi na polju infrastrukture kvaliteta i sistema nadzora na tržištu u BiH su, između ostalog: nema tijela za ocjenu usklađenosti koji mogu provjeriti usklađenost sa tehničkim propisima, nedostatak tehničke ekspertize za proces akreditacije, broj akreditacijskih tijela je nedovoljan, ne postoji interes za sticanje akreditacije zbog neuređenog sistema ocjene usklađenosti.

Kako bi bili u mogućnosti da izvoze proizvode u treću zemlju kompanije iz BiH moraju obaviti certifikaciju u inostranstvu kako bi dokazale usklađenost sa propisima zemlje odredišta. Jedan od problema sa kojima se BiH izvoznici suočavaju jeste nepriznavanje rezultata analiza uređenih u BiH, te uslovljavanju na analizama domicilnih laboratorija i zavoda koje su jako skupe i ponekad dugotrajne. Najslabija tačka u ovom području je nedostatak odgovarajuće infrastrukture ocjene usklađenosti (laboratorije za testiranje i kalibraciju, certifikacijska i inspeksijska tijela).

Pripreme BiH na polju standardizacije, akreditacije, ocjenjivanja usklađenosti, mjeriteljstva, te nadzora nad tržištem su još uvijek u ranoj fazi.

BiH se nalazi u ranoj fazi izgradnje sistema tehničke infrastrukture za analizu usklađenosti (laboratorije za ispitivanje i kalibraciju, tijela za inspekciju i certificiranje), kao i mjerenje međunarodne usklađenosti. Zahtjevi za usklađenošću sa EU standardima čine izvoz na tržište EU izuzetno skupim i kompliciranim, kao što i otežavaju strana ulaganja u sektor proizvodnje i međunarodnu tehničku saradnju. Procedure ocjene usklađenosti se, uz par izuzetaka, ne obavljaju na domaćim i uvezenim proizvodima prije nego su oni pušteni na tržište. Nema jasnog i koherentnog sistema za provjeru usklađenosti proizvoda i sprovođenje postojećih propisa je slabo.

Sistem nadzora nad tržištem čini Agencije za nadzor nad tržištem BiH, kao koordinirajuća organizacija, i organi za nadzor nad tržištem entiteta i BD BiH koji vrše aktivnosti nadzora. Kada govorimo o BiH sistemu nadzora nad tržištem isti je u velikoj mjeri zasnovan na obaveznim standardima i predtržišnoj kontroli. Neophodno je razvijati sistem na adekvatnom horizontalnom zakonodavstvu i odgovarajućem zakonodavstvu o proizvodima kako bi se efikasno sprovelo zakonodavstvo o slobodnom kretanju roba.

Zbog nedostatka usklađene pravne regulative vezane za standarde iz veterinarske i fitosanitarne oblasti, BiH nije u mogućnosti da koristi izvozni potencijal koji joj nudi EU uključujući onaj koji proizilazi iz Privremenog sporazuma SSP-a. Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja nije u potpunosti operativna, iako je osnovana 2006. godine i provedbeno zakonodavstvo nije usvojeno. Institut za akreditaciju (BATA) akreditovao je dvije

veterinarske dijagnostičke laboratorije u skladu sa standardom ISO 17025. Još ne postoji cjelovita strategija za kontrolu bolesti životinja, dok je određeni napredak postignut u pogledu kontrole rezidua budući da je EU odobrila plan monitoringa rezidua za riblje proizvode.

Kako bi se osiguralo sprovođenje Zakona o sigurnosti hrane usvojenog u septembru 2004. godine, donešeno je provedbeno zakonodavstvo u devet područja (*alkoholna pića, označavanje pakovane hrane, označavanje nutritivnih vrijednosti, upotreba prehrambenih aditiva, upotreba boje u hrani, zaslađivača, ostalih prehrambenih aditiva, voćni sokovi i bezalkoholna pića*). Ipak, sveobuhvatni akcioni plan potreban za sprovođenje Zakona o sigurnosti hrane još uvijek nije usvojen. U odsustvu provedbenog zakonodavstva o higijeni hrane i zvaničnoj kontroli, kapaciteti za sprovođenje i dalje su slabi. Potrebno je tačno utvrditi odgovornosti onih koji su uključeni u lanac kontrole sigurnosti hrane, posebno kada se radi o službama inspekcije i autorizovanim testnim i referentnim laboratorijama.

Kreditnom podrškom Svjetske banke planirana je nabavka opreme za osposobljavanje tri laboratorije i to laboratorije za brucelozu, svinjsku kugu Ureda za veterinarstvo BiH i GMO laboratorije Agencije za sigurnost hrane BiH.

Institut za akreditaciju je do sada izdao 32 akreditacije i to 14 za laboratorije za testiranje, 5 za laboratorije za kalibraciju, 2 za tijela za certifikaciju i 11 za inspeksijska tijela.

Nastavljeni su naponi na uspostavljanju neophodne infrastrukture za mjeriteljstvo, uključujući laboratorije. Ipak, zakonodavstvo o mjeriteljstvu nije usklađeno sa zahtjevima EU. Nedostaje podjela na zakonsko, naučno i industrijsko mjeriteljstvo, a zakonski okvir nije usklađen u cijeloj državi.

Kada govorimo o zaštiti potrošača, udruženja za zaštitu potrošača u BiH imaju mogućnost apliciranja za sredstva iz državnog budžeta. Državni godišnji program zaštite potrošača u BiH za 2009 je usvojen.

2.2.2. Analiza politika u oblasti inspekcije i inspeksijskih službi

Zakonom o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju (Sl. glasnik BiH br. 50/08), u skladu sa članom 7. (Nadležnost Ministarstva), propisano je da MSTEО BiH, između ostalog, osigurava efektivnu koordinaciju inspeksijskih službi u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja BiH i koordinira potrebne razvojne mjere i procedure za ispunjavanje međunarodnih obaveza i trgovinskih standarda u onome što se odnosi na sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja BiH i njihovo usklađivanje i integrisanje u EU.

Inspektorati u RS i FBiH imaju važne nezavisne funkcije u inspekciji uvezenih roba i proizvoda i ključnu ulogu u osiguravanju da cijela teritorija BiH bude zaštićena od unošenja štetočina, širenja štetnih organizama i kontaminirane hrane primjenom koordiniranih i harmoniziranih inspeksijskih aktivnosti u entitetima. Ovo uključuje pravovremenu provedbu Sistema upravljanja inspekcijom (IMS) i koordinaciju s Agencijom za sigurnost hrane BiH, Uredom za veterinarstvo BiH i Upravom BiH za zaštitu zdravlja bilja.

U planiranju poslova iz svojih nadležnosti oba entitetska Inspektorata oslanjaju se direktno na važeće državno zakonodavstvo, konsultacije i instrukcije sa Agencijom za sigurnost hrane BiH i Uredom za veterinarstvo i Upravom BiH za zaštitu zdravlja bilja, pripremajući generalni godišnji raspored inspekcija koji dostavljaju regionalnom ili lokalnom nivou za dalju razradu, logističku podršku i implementaciju na terenu.

Kreditnom podrškom Svjetske banke nabavlja se oprema za inspektorate sa prioritetom za nabavku fitosanitarne laboratorijske opreme za unapređenje rada šest fitosanitarnih graničnih

punktova. Predviđena je nabavka sedam fitosanitarnih laboratorijskih kompleta (za granične postaje i aerodrom Sarajevo) kako bi granični punktovi bili usklađeni sa Direktivom EZ 98/22/EC.

Takođe, uz tehničku pomoć SPIRA/USAID-a nabavljena je i isporučena potrebna IT oprema i IMS softver u oba Inspektorata, koji je već u produkciji u Inspektoratu RS, dok je u Inspektoratu FBiH, također, instaliran i treba započeti probno korištenje. IMS će biti zvanično u upotrebi početkom iduće godine. Iako je IMS softver identičan potrebno je izvršiti usklađivanje kontrolnih listova da bi i izlazni podaci bili jednaki. Za sve inspektore su obezbijedjeni novi laptop računari i prenosni štampači kako bi odmah nakon inspeksijskog pregleda mogli pristupiti IMS-u i dostaviti izvještaj i štampati uvjerenja ili izvještaje o inspeksijskom nalazu koju su obavili. Zbog tehničke složenosti ukupan sistem za analizu/upravljanje rizikom će biti u potpunosti operativan tek od 2010. godine.

2.2.3. Kontrolni inspeksijski sistemi na granici

2.2.3.1. Kontrolni sistem hrane za uvoz hrane životinjskog porijekla

Kontrolu, nadzor i koordinaciju rada granične veterinarske inspekcije obavlja Ured za veterinarstvo BiH kroz uspostavljenu Graničnu službu za veterinarsku inspekciju koja na graničnim prelazima djeluju kao jedinstvena od 01.12.2004. godine i koja obavlja veterinarsko-zdravstvene preglede i kontrole na deset odobrenih i kategoriziranih graničnih veterinarskih prelaza na granicama BiH.

U sprovedbi inspeksijskog nadzora veterinarski inspektori na graničnim prelazima sprovode veterinarsko-zdravstveni pregled i kontrolu nad uvozom, provozom i izvozom pošiljki životinja i proizvoda životinjskog porijekla, objekata i robe kojima se mogu prenositi zarazne bolesti i tako ugroziti životi i zdravlje ljudi i životinja. Pored navedenog imaju pravo i obavezu obaviti veterinarsku kontrolu uslova prevoza pošiljki, pretovara, privremenog skladištenja i dezinfekciju vozila, uzimanja uzorka, kao i slanja istih u ovlaštene laboratorije na ispitivanja.

Pošiljke navedenih proizvoda mogu ulaziti na teritoriju BiH samo preko odobrenih graničnih veterinarskih prelaza koje određuje VM BiH na prijedlog Ureda za veterinarstvo BiH kada je utvrđeno da isti ispunjavaju uslove u skladu sa Zakonom o veterinarstvu BiH i na osnovu *Pravilnika o uvjetima uvoza i provoza živih životinja, proizvoda životinjskog porijekla, veterinarskih lijekova, stočne hrane i otpadaka životinjskog porijekla u BiH.*

2.2.3.2. Kontrolni sistem hrane za uvoz hrane biljnog porijekla

Fitosanitarni nadzor u BiH u prekograničnom prometu robama biljnog karaktera, a u nadzoru u unutrašnjosti, razdijeljen je u tri administrativno-upravna segmenta: Republičkoj Upravi za inspeksijske poslove RS, Federalnoj upravi za inspeksijske poslove FBiH i Odjeljenju Javne bezbjednosti - Pododjeljenje za inspeksijske poslove Vlade BD.

Uloga fitosanitarne inspekcije je da vrši zdravstvenu kontrolu bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata, sjemena i sadnog materijala i sredstava za zaštitu koja se uvoze, reeksportuju i provoze preko teritorija BiH. Sprovođenjem procedura na graničnom prelazu vrši se zaštita domaće proizvodnje, tržišta i potrošača. Poljoprivredni inspektori vrše nadzor iz fitosanitarne oblasti, to znači vrše zdravstveni pregled biljaka, odnosno kontrolu kvaliteta sredstava posebno pri uvozu sredstava za zaštitu bilja (fitofarmaceutska sredstva) prilikom uvoza, provoza i izvoza.

U graničnoj kontroli, još u 2007. godini uspostavljena su pravila i procedure, uveden skraćeni upravni postupak u vidu klauzula kod odobravanja uvoza/provoza koji se po prvi put jedinstveno primjenjuje na cijeloj granici BiH, redefinisani i usaglašeni spisak roba koji podliježu nadzoru poljoprivredne inspekcije. Ovakav način organizacije daje osnovu za pojačane kontrole pošiljaka bilja koje predstavljaju visok rizik za prenošenje bolesti i štetočina, za uzimanje uzoraka na osnovu analize rizika i za kontrolu nad pošiljkama koje se nalaze u skladištima uvoznika do dobijanja rezultata analize. Ovim su stečene mogućnosti poboljšane kontrole i sve dok se ne dobije rezultat analize, nema ni carinjenja, a pošiljka ostaje pod carinskim nadzorom, na granici ili u skladišnom prostoru.

3. Strateški okvir poljoprivredne politike

3.1. Zajednička poljoprivredna politika EU - osnova za usklađivanje i koordinaciju poljoprivrednih politika u BiH

Zajednička agrarna politika EU (CAP) je kompleksan sistem pravnih propisa, budžetske podrške i direktnih javnih intervencija. Ciljevi CAP-a se, i pored brojnih reformi, generalno nisu promijenili, a prioritetno se odnose na osiguravanje dohotka ruralnom stanovništvu, stabilizovanje tržišta i podizanje produktivnosti i konkurentnosti u proizvodnje hrane. U posljednjih deset godina, posebno mjesto ima značaj poljoprivrede na životnu sredinu i sigurnost hrane.

Argumenti za podršku zasnovani su na konceptu postojanja tržišnih nedostataka, odnosno priznavanju drugih važnih neekonomskih funkcija poljoprivrede, koje tržište ne reguliše, a mogu imati značajnu društvenu ulogu.

Udio budžetskih sredstava EU za ove namjene je oko 50 milijardi eura. Ova sredstva čine dio budžetskih sredstava koja čine tzv. agrarni fond i čija se sredstva raspoređuju po unaprijed utvrđenoj dinamici i visini koja je rezultat političkih dogovora, strateških planova i obaveza iz međunarodnih pregovora. Budžetska sredstva EU se prikupljaju od naplate carina, PDV-a, direktnih poreza i direktnih učešća zemalja članica.

CAP se sprovodi u okviru dva glavna stuba mjera - direktna plaćanja i tržišne intervencije, a drugi definiše politiku ruralnog razvoja.

Kada govorimo o direktnim plaćanjima trenutno je dozvoljeno imati dio plaćanja u obliku jedinstvenih plaćanja za poljoprivredna gazdinstva na osnovu istorijskih prava, a dio je ostatak nekadašnjih proizvodno vezanih plaćanja na površinu i po grlu. Drugi oblik plaćanja prilagođen je za nove članice EU koje su ušle u EU poslije reforme iz 2003. godine. Po modelu - šema pojednostavljenih plaćanja na površinu na poseban način definiše se ukupan iznos za direktna plaćanja. Poljoprivrednici za direktna plaćanja moraju ispunjavati određene uslove koji su vezani za očuvanje životne sredine, sigurnost hrane i zaštitu dobrobiti životinja. Ti se uslovi nazivaju unakrsna usklađenost uslova i manje su zahtjevni, ali su važeći za mjere direktnih plaćanja u okviru politike ruralnog razvoja.

Zemlje pristupnice nemaju mogućnosti i prava pristupa fondovima namijenjenim poljoprivredi, ali imaju mogućnost korištenja predpristupnih fondova namijenjenih ruralnom razvoju.

Proces integracije u CAP-u sastoji se od harmonizacije zakonodavstva, izgradnje i jačanja institucija i reforme politike. Uključivanje u CAP je posebna tema i jedno od najtežih pitanja u pregovorima za pristup EU, jer je potrebno ispuniti visoke pravne i institucionalne uslove. Zajednička agrarna politika je utemeljena na uredbama i zemlja kandidat mora biti spremna da po pristupu sprovodi cjelokupnu pravnu regulativu u određenom području. Sistem za

plaćanje, sistem informativno-administrativne kontrole i druge institucije i aktivnosti moraju biti potpuno izgrađene, što zahtijeva značajne administrativne, finansijske i kadrovske promjene. Politika zemalja pridstopnica se mora postepeno prilagođavati principima i zahtevima CAP-a što podrazumijeva reforme politike i budžetskog jačanja podrške poljoprivredi.

3.2. Glavne karakteristike Organizacija zajedničkog tržišta EU (CMO)

Evropska komisija razlikuje 21 odvojenu organizaciju zajedničkog tržišta. One obuhvataju sljedeće vrste proizvoda: žitarice, rižu, sušenu stočnu hranu, lan i konoplju, šećer, svježe i prerađeno voće i povrće, vino, cvijeće i ukrasno žbunje, sjeme, maslinovo ulje i stone masline, hmelj, duhan, banane, pamuk, govedinu i teletinu, mlijeko i mliječne proizvode, svinje i svinjsko meso, ovce, koze i ovčije i kozje meso, perad i meso peradi, jaja i druge proizvode.

Zajednički propisi većine pojedinačnih CMO uredbi spojeni su u „jedinstvenu CMO“ uredbu - Uredbu Vijeća 1234/2007.

Iako organizacije zajedničkog tržišta variraju u njihovoj kompleksnosti, sve one dijele sljedeće komponente:

- Zajednički standardi kvaliteta ustanovljeni su za glavne CMO robe i njihove proizvode. Uvozne, izvozne i robe koje se prodaju za intervenciju moraju se uskladiti sa ovim standardima kvaliteta. Zemlje članice moraju uspostaviti sisteme za izvještavanje o cijenama na tržištu za standardne nivoe kvaliteta koji su navedeni u uredbama EU kako za domaće, tako i za uvezene proizvode;
- Menadžment ponude i potražnje kako bi se poljoprivrednicima omogućile fer i stabilne cijene na komercijalnim tržištima. Glavni trenutno korišteni mehanizmi su:
  - Uvozne takse i izvozne subvencije (koje se progresivno reduciraju), koje variraju u skladu sa standardima kvaliteta,
  - Izdavanje dozvola za uvoz i izvoz za sve preferencijalne uvozne i izvozne proizvode, te za većinu drugih uvoznih i izvoznih CMO proizvoda, a u cilju monitoringa snabdijevanja tržišta EU,
  - Dodavanje vrijednosti primarnoj proizvodnji kroz uspostavu organizacija proizvođača za registraciju imena lokalnih proizvoda i specijaliteta (mjere kvalitete) i za organske proizvode,
  - Promocija roba i proizvoda od strane zemalja članica na domaćim i izvoznim tržištima,
  - Dnevno, sedmično, mjesečno i godišnje sakupljanje tržišnih cijena i izvještavanje sa reprezentativnih tržišta i na mjestima ulaska (luke, carine) na teritoriju EU,
- Direktna godišnja plaćanja koja nisu povezana sa količinama proizvedenim na poljoprivrednim gazdinstvima ili posjedima;
- Ukidanje preostalih subvencija EU vezanih za proizvodnju putem prelaznih rješenja;
- Zabrana davanja državnih subvencija i ostalih mjera (državne pomoći) koje narušavaju slobodno tržište i uslove konkurencije;
- Državne platne agencije za poljoprivredu i ruralni razvoj za prikupljanje i izvještavanje o cijenama i izvještavanje o ostalim informacijama tržišnog menadžmenta. Ove agencije su odgovorne za provjere i kontrolu ispravnog provođenja fizičkih i administrativnih plaćanja, uključujući i uspostavu Sistema kontrole integrisane uprave (IACS) što zahtijevaju uredbu EU. Većina platnih agencija, također, upravlja i državnim registrom gazdinstava i udružuje specijalne registre, izdaje dozvole za uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda, upravlja sistemima kvota proizvodnje EU (npr. mliječne kvote, obradivo

zemljište na ugaru, itd.), izvršava tendere za javnu intervenciju (kupovina, skladištenje i prodaja iz intervencijskih zaliha), vrši menadžment pomoći za privatna skladišta i vrši zvaničnu tehničku superviziju proizvedenog mesa (trupovi životinja i izrezani dijelovi) za isporuku u javnu intervenciju ili u privatna skladišta.

Takođe, 'klasične' organizacije zajedničkog tržišta, poput žitarica, imaju sljedeće odlike:

- Kupovina za svrhe javne intervencije žitarica (pšenica, ječam, zob, kukuruz, sirak, riža), velikih količina šećera i zapakovanog šećera, govedine i teletine, putera, mlijeka u prahu, alkohola destilovanog iz poljoprivrednih proizvoda putem agencija za intervenciju u zemljama članicama (one su obično dio državnih agencija akreditovanih i registriranih u EK);
- Pomoć za privatna skladišta govedine i teletine, putera, vrhnja i mlijeka u prahu, svinjetine i ovčetine - putem agencija za intervenciju;
- Proizvodne kvote i limiti (mliječne kvote, restrikcije u sadnji vinograda i pomoć za krčenje zemljišta itd.).

Usaglašavanja sa CMO treba da se skoncentrišu na proizvodne sektore koji imaju najveći ekonomski i društveni značaj u BiH, naročito na proizvode koji imaju dobar potencijal da budu konkurentni na izvoznim tržištima ili da zamjene uvezene robe na domaćem tržištu. Zato bi sljedeći proizvodni sektori trebali imati prioritarno mjesto za usaglašavanje kvaliteta i za ostala usaglašavanja: voće i povrće, vino, mlijeko i mliječni proizvodi, meso i stoka, med, žitarice i ratarski usjevi i ostalo.

Prvi prioritet CMO usaglašavanja za BiH je usvajanje EU standarda kvaliteta i sastava. Ovo je od esencijalnog značaja za eksploataciju trenutnih i budućih preferencijalnih trgovinskih dogovora sa EU, kao i za kontinuiran i proširen izvoz u zemlje kandidate i, generalno, u regiju jugoistočnog Balkana. Oni su presudni za kontrolu uvoza i za monitoring tržišnih cijena, kao i za sposobnost BiH da poduzme mjere zaštite. Oni, također, igraju ključnu ulogu u primjeni planova pomoći EU za privatna robna skladišta, te za javnu intervenciju unutar EU.

3.3. Analiza politika u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja

BiH politika u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja posljednjih godina razvija se u skladu sa ciljevima i potrebama za pripremu i priključenje EU. Realizacija SSP-a i ispunjavanje prioriteta Evropskog partnerstva zahtijeva korijenite promjene u društvu i moguća je samo uz aktivno uključivanje i angažman svih činilaca u poljoprivrednom sektoru u BiH.

Strategija i planovi BiH za članstvo u EU uključuju progresivne korake kako bi se usaglasili i integrisali zakoni, institucije i industrijska praksa sa onima u EU. Ovo je najveći izazov u sektoru zbog obima legislative i potrebnih institucionalnih sposobnosti, kao i zbog činjenice da Zajednička poljoprivredna politika EU i sama prolazi kroz značajne reforme i promjene.

Ipak, ključni ciljevi politike u sektoru usmjereni su ka ispunjavanju zahtjeva u pogledu uspostave neophodnih struktura i administrativnih procedura kako bi BiH bila sposobna preuzeti predpristupnu pomoć.

IPA predstavlja predpristupni instrument pomoći za period 2007-2013 koji podržava zemlje kandidate i potencijalne kandidate u ispunjavanju predpristupnih kriterija, te služi kao priprema za upravljanje pristupnim fondovima EU. BiH kao potencijalni kandidat za članstvo u EU ima pravo pristupa na dvije od ukupno pet komponenti IPA-e i to na pomoć u tranziciji i izgradnja institucija i prekogranična saradnja. Za oblast poljoprivrede i ruralnog razvoja

najvažnija je peta komponenta IPA-e namijenjena podršci ruralnom razvoju (IPA-RD) u vidu pomoći zemljama kandidatima da nakon sticanja kandidatskog statusa pripreme programe ruralnog razvoja koje će EU financirati u toku pridruživanja, i nasaviti podršku značajno većim sredstvima nakon pristupa.

Obaveza BiH je da u skladu EU regulativom uspostavi odgovarajuće institucionalne strukture, kapacitete i procedure na državnom nivou koje će koordinirati i usmjeravati upravljanje predpristupnim pripremama i postepeno usvajanje poljoprivrednog EU *acquis*-a. Neophodno je uspostaviti operativnu strukturu za IPA komponentu V koja će se baviti upravljanjem i implementacijom pomoći na temelju IPA regulativa. Operativna struktura je odgovorna za upravljanje i implementaciju operativnih programa koji su u skladu sa principima finansijskog upravljanja. Sem strukture i vlasti koje treba da budu uspostavljene za sve IPA komponente (državni IPA koordinator-NIPAK, državni službenik za ovjeravanje-NAO, državni fond-NF) za IPARD treba uspostaviti operativne strukture koje se sastoje od Upravljačkog tijela (državno tijelo odgovorno za upravljanje IPARD programom) i IPARD agencije (agencija odgovorna za implementaciju i funkcije plaćanja IPARD programa) i tijelo za reviziju.

Kako bi se BiH pripremila za prijem IPA-RD fondova neophodno je:

- Izraditi Strateški plan ruralnog razvoja BiH;
- Uspostaviti odgovarajući institucionalni okvir kako bi se osigurala efikasna implementacija koja će na nivou sektora obuhvatiti:
  - Organ upravljanja/koordiniranja programa poljoprivrednog i ruralnog razvoja;
  - Sektorski Komitet za monitoring;
  - Sektorsku platnu službu u saglasnosti sa zahtjevima EU;
  - Osiguranu kontribuciju sopstvenih finansijskih sredstava za razvoj pilot mjera i razvoj sposobnosti monitoringa i procjene na svim nivoima.

Sistematsko i strukturno uređenje sektora i sektorskih politika na državnom nivou započelo je, prije svega, stupanjem na snagu *Zakona o poljoprivredi, prehrani u ruralnom razvoju BiH*. Zakon je usvojen na 28. sjednici Predstavničkog doma održanoj 29.04.2008. godine i na 17. sjednici Doma naroda održanoj 15.05.2008. godine.

Navedeni Zakon je okvirni, i uređuje ciljeve, principe i mehanizme za razvoj politika i strategija, strukturu i nadležnosti na svim nivoima vlasti, njihove uloge i veze, mehanizme monitoringa i evaluacije, te upravni inspekcijski nadzor. Ovaj zakon, također, treba da olakša napredak u evropske integracije i usklađivanje sektora, te pripreme faze za pretpristupnu pomoć.

Prema Zakonu, okvirni sektorski ciljevi u BiH su:

- a) aktiviranje neiskorištenih prirodnih i ljudskih resursa, razvoj održivog, konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, šumarstva i prehrane;
- b) povećanje stepena zadovoljavanja potreba stanovništva vlastitom hranom i zamjena uvoza hrane domaćom proizvodnjom za koju postoje prirodni i drugi uslovi za smanjenje vanjskotrgovinskog deficita poljoprivredno-prehrambenih proizvoda;
- c) osiguranje usklađivanja i integracije sektora u EU i globalno tržište;
- d) poticanje raznolikosti ekonomskih djelatnosti, porast zaposlenosti i opštih uslova za ostvarenje prihoda i poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima;
- e) osiguranje pristupa i raspoloživosti visokokvalitetne, pristupačne i sigurne hrane;
- f) osiguranje racionalne upotrebe i zaštite prirodnih resursa i biodiverziteta;
- g) omogućavanje primjerenog životnog standarda i pridonosenje stabilnosti poljoprivrednog dohotka i prehrambene sigurnosti stanovništva koje se u što većoj mjeri podmiruje domaćim konkurentnim poljoprivrednim proizvodima.

Mjere se u osnovi svrstavaju u dvije kategorije i to: mjere politike za podršku poljoprivrednih tržišta i mjere politike ruralnog razvoja.

Mjere politike za podršku poljoprivrednih tržišta dijele se na mjere za poboljšanje kvaliteta, mjere direktne podrške poljoprivrednim gazdinstvima i mjere vanjske trgovine.

Mjere politike ruralnog razvoja dijele se na mjere za povećanje konkurentnosti, mjere za zaštitu ruralne okoline i mjere za diverzifikaciju aktivnosti u ruralnim područjima i mjere za poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima.

Ciljevi i mjere zakona predstavljaju okvir za razvoj i sprovođenje svih sektorskih propisa, programa i mjera koje se poduzimaju na svim nivoima uprave u BiH, a detaljne mjere podrške i mehanizmi za njihovu primjenu se utvrđuju sektorskim strategijama za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj u BiH i akcionim planovima.

Osnove za realiziranje politike ruralnog razvoja BiH određuju se *Strateškim planom ruralnog razvoja BiH* koji je osnova za usmjeravanje svih planova i programa ruralnog razvoja pripremljenih na svim nivoima vlasti koje se bave ruralnim razvojem u BiH.

Zakon predviđa uspostavu integrisanog poljoprivrednog informacionog sistema koji je prijeko potreban kako bi se prikupili podaci o produktivnosti, uvozu/izvozu, finansijskim i ekonomskim aktivnostima i tržišnim cijenama u sektoru na različitim nivoima u poljoprivredno-prehrambenom lancu. Cilj je da se ostvari neprekidan dotok informacija kako bi se nadzirao razvoj i trendovi u cilju usmjeravanja analize politike i donošenje odluka. Ovaj informacioni sistem, između ostalog, objedinjuje *Registar poljoprivrednih gazdinstava (RG)*, *Registar klijenata (RK)*, *Registar identifikovanja životinja*, *Sistem identifikovanja zemljišnih parcela (LPIS)* i *Poljoprivredni tržišni informacioni servis (PTIS)*.

Razvoj usklađenog i integriranog informacionog sistema u poljoprivredi BiH već koordinira formirani *Odbor za koordinaciju informacija u poljoprivredi*.

Kako bi se osiguralo uspostavljanje i ojačale jedinstvene procedure u sistemima isplate podsticaja u poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju u entitetima i BD BiH, te osigurala njihova dosljednost, transparentnost i koordinacija, postepenim usklađivanjem ovih sistema u BiH sa istim u EU zakon predviđa uspostavu *Ureda za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja*. Ured je već osnovan Odlukom Vijeća ministara i predstavlja prelazno tijelo koje će omogućiti harmonizaciju osnovnog platnog sistema.

U cilju podrške sprovođenju mjera ruralnog razvoja i poljoprivrednih politika i programa širom zemlje, Zakon predviđa i uspostavu mehanizama za koordiniranje i promoviranje privatnih i javnih savjetodavnih službi, inicira postepeni razvoj troškovno-efektivnog i efikasnog sistema referentnih laboratorija i drugih tijela za testiranje, a u skladu s potrebama BiH i mogućnosti da ispunjava obaveze prema domaćim, međunarodnim i sporazumima EU, te koordiniranje akreditiranja laboratorija.

Prijedlog strateških smjernica za djelovanje robnih rezervi, kao i procedure za koordinaciju, saradnju i sprovođenje politika intervencije i izvještavanja u skladu s praksama politike EU i uspostava veza s organizacijama koje upravljaju robnim rezervama na entitetskom i kantonalnom nivou, takođe su predviđena ovim Zakonom.

Zakonom je predviđena i uspostava Sistema monitoringa i evaluacije za BiH sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja čiji je zadatak monitoring sprovođenja politika, strategija, programa i mjera u sektoru poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja i evaluacija njihovog uticaja u pogledu socijalne, finansijske i ekonomske efektivnosti i efikasnosti, te njihov doprinos sveukupnim ciljevima sektora.

Efektivan mehanizam konsultacije, učešća, koordinacije i legitimnosti donošenja odluka u sektoru osiguraće se aktivnostima već uspostavljenog *Savjetodavnog vijeća za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj*.

U skladu sa gore navedenim potrebama i ciljevima, MVTEO je uz podršku EC pripremio *Strateški plan BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja 2008-2011* i *Operativni program BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja 2008-2011* koje je usvojilo VM BiH.

Strateški plan pruža okvir za postepenu harmonizaciju politika, programa, institucija, zakona, provedbenih propisa, sistema i službi u BiH sa uslovima koji su po ovim elementima na snazi u EU. Namjera je da ovaj plan obezbijedi platformu i okvir za implementaciju pred IPA-RD aktivnosti što bi trebalo da omogući da se do 2011. godine uspostave temeljni uslovi za prihvatanje fondova EU namijenjenih ruralnom razvoju.

Operativni program predstavlja detaljni akcioni plan za implementaciju Strateškog plana.

Kako bi se realizovali ciljevi Strateškog plana, implementacija se fokusira na šest prioritarnih područja i to:

1. Uspostaviti zahtjevni funkcionalan institucionalni kapacitet, koordinaciju i implementacijske mehanizme na svim nivoima

Mjere prvog prioritarnog područja su usmjerene na uspostavljanje osnovnog upravnog implementacijskog okvira za sektor i na stvaranje osnovnih struktura i sistema koji će BiH omogućiti pristup EU fondovima namijenjenim za ruralni razvoj. Mjere prvog prioritarnog područja ojačaću generalnu koordinaciju kapacitetima na državnom nivou i omogućiti postepeno usaglašavanje politike i mjera podrške potrebnih za zadovoljavanje uslova za članstvo u EU i WTO.

2. Podići kvalitet i sigurnost domaćih proizvoda uz konkurentnu prednost u proizvodnji, preradi i trgovini

Mjere drugog prioritarnog područja su usmjerene na podizanje i promovisanje kvaliteta proizvoda u procesu proizvodnje, prerade i trgovine, jačajući time konkurentnu prednost poljoprivrede. Ovo podrazumijeva postojanje potpuno funkcionalne međunarodne kontrole hrane i sistema sljedivosti koji osiguravaju sigurnost hrane. Biće zahtijevano postepeno prilagođavanje i nadgradnja određenih zakona i jačanje procedura kako bi se zadovoljile međunarodne konvencije vezane za veterinarsku zaštitu, fitosanitarne sisteme i sigurnost hrane.

3. Podržati primarnu proizvodnju uz mjere direktne podrške poljoprivrednim gazdinstvima u cilju njihove postepene izjednačenosti između entiteta i sa mehanizmima EU

Potreba za trećim prioritarnim područjem dolazi iz postojećih razlika u tržišnim politikama i planovima, kao i iz subvencija za poljoprivredu i prehrambenu industriju koje se daju na entitetski, kantonalni i nivou Brčko Distrikta. Dupliranje istih davanja na nivou entiteta i kantona, različiti iznosi subvencija za podršku tržištu i za različite vrste pomoći kakve trenutno postoje, bitno otežavaju harmonizaciju sa EU i komplikuju buduće međunarodne trgovinske pregovore i proces usklađivanja. Također, postoji potreba da se broj planova smanji i da se pojednostave pravila i procedure koje se provode u entitetima u cilju olakšanja procesa harmonizacije sa istima u EU.

4. Povećati konkurentnost poljoprivredno-prehrambenog sektora u BiH kroz indirektnu podršku za proizvodnju, preradu i trgovinu

Četvrto prioritarno područje direktno se bavi problemom slabe konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora BiH. Implementacija mjera iz četvrtog prioritarnog područja doprinijeće jačanju poljoprivrednih gazdinstava komercijalnog karaktera i povećanju produktivnosti i konkurentnosti ovog sektora.

5. Zaštititi ruralni okoliš BiH kroz podršku agro-okolišnim programima

Peto prioritarno područje je usmjereno na zaštitu prirodnih resursa i ruralnog okoliša. Bolje upravljanje zemljišnim resursima i ekološki prihvatljive zemljoradničke prakse će unaprijediti održiv i integrisan razvoj, zaštitu prirodnih sistema i biodiverziteta, te zaštitu prirodnih resursa. Peto prioritarno područje i pomenute mjere biće dio integrisanog i balansirano pristupa ruralnom razvoju i uticaće na razvoj svijesti o konceptu održivog ruralnog razvoja. Uvođenje poljoprivredno-okolišnih mjera biće značajan prvi korak ka pred-pristupnim pripremama.

6. Razgranati ruralne aktivnosti i poboljšati kvalitet života u ruralnim područjima

Šesto prioritarno područje ima za cilj diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti i prihoda u ruralnim područjima i unaprijediti kvalitet života ruralne populacije. Razvoj ruralnih područja promovisaće se i kroz davanje podrške „odozdo prema gore“ lokalnim inicijativama za ruralni razvoj uz korištenje LEADER pristupa EU na partnerskoj i teritorijalnoj osnovi.

3.4. Trgovinske politike

BiH je napravila značajan napredak u svom integriranju u svjetsku ekonomiju kroz međunarodnu trgovinu. BiH je trenutno uključena u integracije slobodne trgovine i provedbe iste kroz:

- Bilateralne pregovore,
- Pregovore sa EU (SSP),
- Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA),
- Pregovore za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO).

BiH je 1998. godine usvojila *Zakon o vanjskotrgovinskoj politici* koji je ustanovio trgovinsku politiku baziranu na principima modernih trgovinskih ekonomija. U srednjoročnoj razvojnoj strategiji BiH 2004-2007 identifikovano je pet ciljeva na području vanjske trgovine:

- Smanjenje trgovinskog deficita,
- Ubrzavanje ekonomskog razvoja na temelju otvorenog tržišta,
- Jačanje kvaliteta i konkurentnosti domaće proizvodnje,
- Privlačenje direktnih stranih ulaganja,
- Ubrzavanje integracije BiH u EU.

Potpisivanjem SSP-a i Privremenog sporazuma (16. juna 2008. godine) BiH je ušla u ugovorni odnos sa EU i postala potencijalni kandidat za članstvo, te joj je omogućen pristup na tržište od skoro 500 miliona potencijalnih potrošača.

Privremenim trgovinskim sporazumom se predviđa postepeno uspostavljanje područja slobodne trgovine između EU i BiH u prelaznom periodu od **pet godina** od stupanja na snagu ovog sporazuma. Važno je napomenuti da je **jedna godina** već prošla. Dakle, potpisivanjem Sporazuma BiH počinje postepeno da otvara svoje tržište, odnosno da smanjuje i ukida carine na dogovorene grupe proizvoda. Prije svega, ukidanje carina u najbržem vremenskom roku je predviđeno za sirovine iz EU za kojima postoji potreba u BiH i drugim proizvodima gdje BiH

nema mogućnost daljnog razvoja. Najveći stepen zaštite će zadržati određeni poljoprivredni proizvodi, a neki će čak biti zaštićeni i nakon isteka prelaznog perioda od pet godina (Aneks III e, koji se odnosi na kvote koje ostaju na nivou carine utvrđene po principu najpovlaštenije nacije). Važno je napomenuti da je EU liberalizirala svoje tržište za proizvode iz BiH još od 1997. godine, uz određena ograničenja na pojedine grupe proizvoda na kojima EU insistira da zadrži kvote (za šećer – godišnja carinska kvota od 12.000 t i junetinu – godišnja kvota od 1.500 t).

Zadatak BiH je da sprovede odredbe sporazuma i da nastavi sa svojim aktivnostima i ispunjavanjem kriterija za punopravno članstvo. Nakon potpisivanja sporazuma, slijedeći korak je podnošenje zahtjeva za članstvo u EU i sticanje statusa kandidata. Naredni period će biti ispunjen velikim reformskim procesima kako bi se BiH prilagodila i što bolje ispunjavala kriterije za članstvo u EU, dok će u isto vrijeme raditi i na implementaciji SSP-a.

BiH mora izvršiti postepeno usklađivanje svoje legislative sa legislativom EU. Usklađivanje je u prvoj fazi fokusirano na temeljne elemente *acquis-a* koji se odnosi na unutrašnje tržište, kao i na druge oblasti vezane za trgovinu. Usklađivanje se sprovodi u okviru programa Evropskog partnerstva gdje EZ ima mogućnost da prati napredak koji BiH ostvaruje i daje preporuke i ocjene kroz Izvještaj o napretku koji EK svake godine pravi ocjenjujući napredak koji se tiče ne samo ekonomskih i političkih kriterija, nego i evropskih standarda i sektorskih politika. Ocjenjuje se koliko je BiH sposobna da samostalno vodi ekonomsku politiku i da se suočava sa konkurentskim pritiscima i tržišnim silama unutar EU.

CEFTA Sporazum je za BiH stupio na snagu 22.11.2007. godine. Od tada do danas sprovedene su aktivnosti na primjeni CEFTA Sporazuma.

Uspostavljena je, sporazumom predviđena, infrastruktura CEFTA-e. Održane su dvije sjednice Zajedničkog odbora i dvije sjednice sva tri pododbora, na kojima je BiH iznijela probleme sa kojima se suočavaju BiH privrednici koji izvoze svoje proizvode na teritoriju članica CEFTA-e, te očekuje pozitivno rješavanje istih. Sekretarijat CEFTA-e, kao njeno administrativno tijelo je, također, počeo sa radom.

Prema Sporazumu CEFTA ukinute su carine na promet većine proizvoda između potpisnica, industrijskih sa 31.12.2008. godine, dok se carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda postepeno smanjuju i, također, u potpunosti ukidaju najkasnije 31.12.2010. godine. BiH je u potpunosti liberalizovala svoju trgovinu sa svim potpisnicama CEFTA sporazuma, osim sa Albanijom. Sporazumom CEFTA-e zemlje su, umjesto olakšica u međusobnoj trgovini uređenih bilateralnim sporazumima, uspostavile zajedničko područje slobodne trgovine u skladu sa odredbama ovog Sporazuma i relevantnim pravilima i procedurama WTO u prelaznom periodu pristupa zemalja potpisnica EU koji završava najkasnije 31.12.2010. godine.

Ono što predstavlja problem kada je u pitanju primjena CEFTA Sporazuma su necarinske barijere. Na Drugom sastanku Pododbora za poljoprivredu i SPS, koji je održan 08-09. aprila 2009. godine u Podgorici je insistirano da, uz uvažavanje različitog stepena usaglašenosti zakonodavstva iz oblasti SPS-a, treba raditi na iznalaženju načina za olakšavanje kretanja roba biljnog i životinjskog porijekla. BiH je prosljedila Sekretarijatu CEFTA listu svih necarinskih barijera sa kojima se naši izvoznici suočavaju, a uglavnom je riječ o izuzetno komplikovanim procedurama koje nam susjedi nameću prilikom prelaska bh proizvoda preko njihove granice. Ove godine je po principu recipročnih mjera uspješno riješen problem izvoza mlijeka iz dubičke mljekare „Mlijekoprodukt“ u Hrvatsku, ali je i dalje neriješen problem prometa žive ribe i goveda. Na sastanku ministara zemalja potpisnica CEFTA-e, koji će se održati 18.10.2009. godine u Podgorici, pokušat će se riješiti navedeni problemi, dok recipročne mjere predstavljaju krajnju mjeru za rješavanje istih.

Važno je istaći da CEFTA nije samo trgovinski sporazum koji ima ekonomski značaj nego takođe i način da zemlje regiona ostvare svoj cilj pridruživanja EU. To se vidi iz Preambule CEFTE gdje se kaže da je cilj zemalja potpisnica da pristupe EU i da je CEFTA dokazan put za članstvo u EU što se vidjelo najbolje na primjeru Češke, Mađarske, Poljske, Slovačke i Slovenije, te Rumunije i Bugarske.

BiH je podnijela zahtjev za članstvo WTO 2002. godine. U početku je oblast poljoprivrede pregovarana na osnovu dokumenta za bazni period 2002-2004 godina. Nakon proširenja Sektora za poljoprivredu MSTE0 BiH i nakon što se konstatovalo da su budžetska izdvajanja za oblast poljoprivrede bila vrlo niska i tek su u periodu od 2005. godine pa nadalje u porastu, pristupilo se izradi novog dokumenta. Stav pregovaračkog tima bio je da se sa novim dokumentom može ostvariti dosta bolja pregovaračka pozicija nego što bi to bilo u slučaju pregovaranja na osnovu pokazatelja starog dokumenta.

Na osnovu naprijed navedenog, uz pomoć projekta EK napravljen je novi dokument o domaćoj podršci poljoprivredi za bazni period 2005-2007. godina, sa pregovaračkom pozicijom BiH da se pokuša dobiti najpovoljniji položaj u članstvu ovoj organizaciji. U zavisnosti od rezultata pregovora, BiH će biti u mogućnosti da podržava poljoprivredu do nivoa 5 ili 10% vrijednosti proizvodnje za svaki proizvod i ukupnu poljoprivrednu proizvodnju.

3.5. Implementacija ciljeva politika

3.5.1. Implementacija Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH

Implementacija Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH započela je stupanjem na snagu istog 01.07.2008. godine.

U skladu sa navedenim zakonom MVTEO BiH je donio sljedeće podzakonske akte:

- Odluka o uspostavljanju i imenovanju članova Odbora za koordinaciju informacija u poljoprivredi, objavljena 30.03.2009. godine u Sl. glasniku BiH br. 24/09;
- Odluka o formiranju radne grupe za koordinaciju savjetodavnih službi u BiH, objavljena 22.06.2009. godine u Sl. glasniku BiH br. 49/09;
- Odluka o osnivanju Savjetodavnog vijeća za poljoprivredu, ishranu i ruralni razvoj BiH, objavljena 27.07.2009. godine u Sl. glasniku BiH br. 58/09;
- Odluka o uspostavljanju Poljoprivrednog tržišnog informacionog servisa BiH, objavljena 31.08.2009. godine u Sl. glasniku BiH br. 68/09;
- Odluka o usvajanju Strateškog plana BiH za harmonizaciju poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja 2008-2011 i Operativnog programa BiH za harmonizaciju poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja 2008-2011, objavljena 07.09.2009. godine u Sl. glasniku BiH br. 70/09;
- Odluku o uspostavljanju Kancelarije za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja donesena na 91. sjednici održanoj 17.06.2009. godine

Kada govorimo o platnom sistemu, treba istaći da konačna struktura sistema nije definisana niti jednim EU propisom, tako da u BiH postoji mogućnost uspostave jedne ili više platnih agencija što je predmet dogovora uključenih strana u kreiranje ovog sistema. Upravljanje finansijskom politikom je različito u oba BiH entiteta i BD BiH. Sistem izvještavanja, računovodstveni sistemi i budžetski kalendari nisu usaglašeni između državnog, entitetskih, kantonalnih, opštinskih i budžeta vanbudžetskih fondova čime je uspostavljanje funkcionalnih platnih sistema otežano.

U RS usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o upravi čime je osnovana Agencija za agrarna plaćanja kao upravna organizacija u okviru MPŠV RS koja će, između ostalog, obavljati poslove integrisanog sistema kontrole svih plaćanja u skladu sa EU standardima. Također, MPŠV RS je pripremio budžetski zahtjev za Agenciju za agrarna plaćanja RS za 2010. godinu kojim se predviđa zapošljavanje 40 službenika, u pripremi je sistematizacija radnih mjesta sa opisom poslova za sva radna mjesta i priprema za zapošljavanje VD direktora agencije i određenog broja službenika u skladu sa predviđenim budžetom za 2009. godinu, zatim usaglašavanje sa Ministarstvom finansija RS po pitanju imenovanja u radne grupe za IPARD agenciju i upravljačko tijelo za IPARD i testiranje softverske aplikacije registra koja će biti u funkciji platnog sistema. Dodatno, MPŠV RS kontinuirano sprovodi niz drugih aktivnosti u smijeru uspostavljanja novih i poboljšanja postojećih procedura u skladu sa EU procedurama, a u svrhu pripreme za akreditaciju.

U okviru MPVŠ FBiH postoji služba za direktna plaćanja kao organizaciona jedinica koja zahtjeve za poticaje obrađuje, priprema za isplatu i u saradnji sa Sektorom za finansije, prikuplja podatke. U izradi je „Operativni program FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj“ kojim se, takođe, uključuju i aktivnosti vezane za platnu agenciju i IPARD.

U okviru Vlade BD BiH postoji Odjel za poljoprivredu kroz koji se vrše plaćanja u agraru. U odjelu se primaju i obrađuju zahtjevi, te se u skladu sa odlukom vrši plaćanje direktno na račun korisnika.

VM BiH je na 91. sjednici održanoj 17.06.2009. godine usvojilo *Odluku o uspostavljanju Kancelarije za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi ishrani i ruralnom razvoju BiH*. Sjedište kancelarije je u Istočnom Sarajevu, a u procesu je imenovanje vršioca dužnosti. Članom 10. Zakona o poljoprivredi ishrani i ruralnom razvoju BiH određeno je da je Kancelarija za harmonizaciju i kordinaciju sistema plaćanja upravna organizacija u sklopu MSTEО BiH.

U skladu sa zahtjevima EK i SSP formirane su:

- Radna grupa za uspostavljanje Upravljačkog autoriteta kao državnog tijela odgovornog za upravljanje IPARD programom,
- Radna grupa za uspostavljanje IPARD agencije/sistema koja je odgovorna za implementaciju i funkcije plaćanja IPARD programa.

Kada je riječ o *Registrima poljoprivrednih gazdinstava i klijenata*, koji su obavezan dio IACS sistema (Uredbe EC 1782/03 i 796/04), treba istaći da se radi na uspostavi harmonizovanih registara na cijeloj teritoriji BiH, uz osiguranje njihove povezanosti sa registrom životinja, lokalnim registrom zamljišnih parcela (u perspektivi LPIS-a), te drugim registrima vezanim za poljoprivredu potrebnih za funkcionisanje cjelokupnog sistema. Dodatno, cilj je unutaršnjim kontrolama postići pouzdanost podataka (administrativnom i kontrolom na terenu), te na svim nivoima vlasti (državni, entitetski, kantonalni i opštinski nivo) omogućiti jednostavan uvid u podatke za područje njihove administrativne jedinice.

U 2008. godini pripremljen je *Prijedlog okvira za postepenu harmonizaciju pravne regulative* koja regulira pomenute register i radni planovi za uspostavu registara za svaku instituciju posebno. Svrha gore navedenih dokumenata je da pravna regulativa koju propisuju entitetska ministarstva poljoprivrede i Odjel za poljoprivredu BD BiH bude harmonizirana sa *Odlukom o harmoniziranim registrima poljoprivrednih gazdinstava i harmoniziranim registrima klijenata u BiH* (Sl. glasnik BiH broj 85/07). Također, pripremljen je *Nacrt Pravilnika o upisu u registre sa obrascima za upis u registre i uputstva za poljoprivrednike i unosioce podataka*. U toku je nabavka i testiranje softvera za registre i hardverske opreme.

Proces registracije gazdinstava u BD BiH započeo je u januaru 2007. godine. Do danas je registrovano oko 1.500 poljoprivrednih gazdinstava. BD BiH posjeduje softver posebno razvijen za potrebe registara, koji u cilju ukupne harmonizacije ovog sistema u državi treba biti unaprijeđene primjenom jedinstvenog softvera. Registracija se obavlja u prostorijama Odjela za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu. Pravna regulativa još nije harmonizirana sa Odlukom o harmoniziranim registrima.

Od januara 2008. godine do danas u RS je registrovano oko 55.000 poljoprivrednih gazdinstava. Podaci se vode u bazi podataka koje je za MPŠV RS razvio APIF, a koja je prelazno rješenje i biće transponovana nakon preuzimanja jedinstvenog softvera. Kompletan sistem subvencioniranja je usklađen sa uspostavljenim registrom i čime je otklonjena mogućnosti ostvarivanja podsticaja licima koja nisu reegistrovana i koje se ne bave poljoprivrednom proizvodnjom. Međutim, pravna regulativa još nije u potpunosti harmonizirana sa prethodno pomenutom Odlukom o harmoniziranim registrima.

FBiH osjetno kasni u registraciji gazdinstava, posao je započet tek u januaru 2009. godine i do danas je oko 3.000 poljoprivrednih gazdinstava predalo zahtjev za upis u registar opštinskim službama zaduženim za poljoprivredu. Zahtjevi se za sada nalaze u opštinama, a podaci će se unositi nakon preuzimanja zajedničkog softvera. Pravna regulativa je harmonizirana sa Odlukom o harmoniziranim registrima.

Vezano za uspostavu *Poljoprivrednog tržišnog informacionog servisa BiH*, odnosno jedinstvenog sistema redovnog prikupljanja i obrade podataka o tržištu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, te raspodjele dobivenih, relevantnih, tržišnih obavještenja učesnicima na poljoprivrednom tržištu, u saradnji sa nadležnim entitetskim i tijelima BD BiH aktivno se radi na definisanju modela i uspostavljanja funkcionalnog servisa. Ograničenje koje se javlja kod određivanja operativnog dijela ovog servisa vezano je za različitu administrativnu organizaciju entiteta u sektoru poljoprivrede, odnosno evidentan je nedostatak operativnih Stručnih savjetodavnih službi u FBiH preko kojih je operativni dio sistema u većini zemalja organizovan. Drugi problem odnosi se na nedostatak finansijskih sredstava na državnom i entitetskom nivou za uspostavu i održavanje ovog servisa.

Formirana je Radna grupa za uspostavu mehanizama za koordiniranje i promoviranje privatnih i javnih savjetodavnih službi čiji je zadatak usmjeravanje aktivnosti pri izradi strategija za savjetodavne službe, utvrđivanje i definisanje standarda za kvalitet usluga koje osiguravaju javne i privatne savjetodavne službe, te koordinacija i standardizacija aranžmana za usavršavanje i obuke savjetnika. MSTEО BiH koordinira pripremu entitetskih Srednjoročnih strategija za pružanje savjetodavnih usluga.

Formiran je *Odbor za koordinaciju informacija u poljoprivredi*, kao i *Savjetodavno vijeće za poljoprivredu, ishranu i ruralni razvoj BiH*.

Radna grupa za koordinaciju infrastrukture kvaliteta aktivno radi na rješavanju problematike laboratorija, uspostavi referentnih/ovlaštenih laboratorija radi poboljšanja izvoza za poljoprivredne i prehrambene proizvode, kontrole kvaliteta uvoznih proizvoda i rješavanja problematike robnih rezervi i stvaranja pretpostavki za unapređenje poljoprivredne proizvodnje, planiranih otkupa i nabavke. Kada je riječ o laboratorijama, napravljena je lista ovlaštenih laboratorija i utvrđeni su zajednički ciljevi za njihovo unapređenje. Kada je riječ o robnim rezervama, cilj je da se donese prijedlog Akcionog plana na usvajanje VM BiH na osnovu kojeg bi se pristupilo izradi Strategije robnih rezervi prema međunarodnim standardima i važećim EU praksama. Do sada su utvrđeni zajednički ciljevi na unapređenju sistema robnih rezervi. Također, Organizaciji za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija

(FAO) upućen je zahtjev za tehničku podršku u pripremi Strategije za robne rezerve. Najavljen je dolazak FAO misije u BiH.

U cilju preuyimanja EU politike ruralnog razvoja u saradnji sa nadležnim entitetskim ministarstvima i BD BiH, formirana Radna grupa za ruralni razvoj u cilju pripreme, izrade i implementaciju *Strateškog plana ruralnog razvoja BiH*.

Republika Srpska je već izradila entitetski *Nacrt strateškog plana ruralnog razvoja* za period od 2009-2015, i koji je upućen na javnu raspravu u periodu od 90 dana (od 01.06.2009. godine). FBiH, još nije započela sa ovim poslom, ali će nakon što MSTEО - Sektor za poljoprivredu uz podršku EC pripremi upute i vodič na nacionalnom nivou za izradu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, i prektično dati upute skladu s tim kreirali strategiju FBiH. BD BiH je u 2008. godini pripremio *Strategiju razvoja poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja u Brčko Distriktu BiH za period 2008-2013 godina*.

Aktivnosti radne grupe za ruralni razvoj usmjerene su ka harmonizaciji strateškog planiranja ruralnog razvoja.

3.5.2. Zakoni

U 2008. godini usvojeni su:

- Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH (Sl. glasnik BiH 50/08)
- Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina (Sl. glasnik BiH 25/08)

Također, usvojen je *Zakon o genetski modifikovanim organizmima* (Sl. glasnik BiH 23/09), dok je prijedlog *Zakona o duhanu BiH* upućen je na razmatranje i usvajanje Parlamentarnoj skupštini BiH.

3.5.3. SSP - Podobor za poljoprivredu i ribarstvo

Potpisivanjem SSP-a BiH je ušla u prvu fazu procesa stabilizacije i pridruživanja koja sa sobom nosi niz obaveza, a jedna od prvih obaveza je usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU. Jedan od mehanizama za praćenje provedbi je Privremeni odbor sastavljen od pododбора nadležnih za relevantne oblasti, između ostalih i *Podobor za poljoprivredu sigurnost hrane i ribarstvo* nadležan za planiranje i praćenje usklađivanja zakonodavstva u toj oblasti.

U sklopu aktivnosti Podobora za poljoprivredu i ribarstvo osnovana je Radna grupa za preuzimanje propisa EU u oblasti poljoprivrede, sigurnosti hrane i ribarstva. Unutar ove Radne grupe formirane su tri podgrupe adekvatno podjeli *acquis-a* na tri poglavlja, a to su: Poglavlje 11 (poljoprivreda i ruralni razvoj), Poglavlje 12 (sigurnost hrane, veterinarstvo i fitosanitarna politika) i Poglavlje 13 (ribarstvo).

Ove podgrupe rade po uputama i u saradnji sa predstavnicima nadležnih institucija, nominiranim za članove Podobora. Predsjedavajući i sekretarijat Podobora čine predstavnici Sektora za poljoprivredu MSTEО BiH u koordinaciji sa DEI, uz članove predstavnike institucija na državnom, entitetskom i nivou BD BiH nadležnih za oblasti Poglavlja 11, 12 i 13. Unutar podgrupa osnovani su tehnički timovi zbog potrebe izbjegavanja eventualnih preklapanja i u cilju unaprjeđenja suradnje kada su u pitanju zajedničke aktivnosti kod izrade plana preuzimanja pravnih propisa. Ovaj sistem razrađen je tako da na najbolji mogući način osigura izradu plana i specifičnih mjera u sklopu aktivnosti poduzetih SSP-om a sukladno prioritetima Evropskog partnerstva, od čega jedan dio čini upravo pravno prilagođavanje u oblasti poljoprivrede sigurnosti hrane i ribarstva.

Unutar aktivnosti Radne grupe za preuzimanje propisa EU u oblasti poljoprivrede i ribarstva izrađeni su planovi za preuzimanje *acquis-a* koji se odnose na izradu zakonskih i podzakonskih akata do kraja 2009. godine. Planovi obuhvaćaju izradu akata u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, sigurnosti hrane, veterinarstva, fitosanitarne politike i ribarstva, za čije su donošenje nadležni MSTEEO BiH- Sektor za poljoprivredu, Agencija za sigurnost hrane BiH, Ured za veterinarstvo BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja, te nadležne institucije entiteta i BD BiH. Jedinствен plan preuzimanja EU regulative u ovoj oblasti biće kontinuirano izrađivan za svaku narednu godinu.

Na osnovu ovih planova, Podgrupe formirane za oblast Poglavlja *acquis-a* 11, 12 i 13, određuju se i prioritete za prevođenje, odnosno koje su direktive prioritete za rad u relevantnim zakonodavnim aktivnostima u ovom periodu. DEI će prevesti direktive, definirane od strane Podgrupa kao prioritete, kako bi se moglo pristupiti sustavnoj proceduri usklađivanja domaćeg zakonodavstva propisima EU.

3.5.4. Projekt poljoprivrede i ruralnog razvoja za BiH

U cilju realizacije planiranog i ostvarivanja napretka u razvoju BiH sektora poljoprivrede, pripremljeno je, odobreno i u fazi su realizacije je nekoliko ključnih projekata.

Projekt poljoprivrede i ruralnog razvoja (finansiran kreditom Svjetske banke) efektivan od 26.02.2008. godine.

Cilj Projekta poljoprivrede i ruralnog razvoja je da kreditno podrži BiH u procesu jačanja kapaciteta institucija na državnom i entitetskom nivou za pružanje djelotvornijih i efikasnijih poljoprivrednih usluga i programa podrške, te također da pruži značajan doprinos da BiH što prije postane podobna za sredstva podrške u okviru IPA-RD-a. Projekt podržava razvoj iz poljoprivrednog informacijskog sistema, kao i izgradnju institucionalnih kapaciteta u poljoprivredi i ruralnom sektoru, uključujući jačanje veterinarstva na državnom nivou, ispravnosti životnih namirnica, fitosanitarne usluge, kapacitete poljoprivredne inspekcije, te poljoprivredne uslužne djelatnosti. Osim navedenog, projekt podržava razvoj pojačanih programa podrške iz poljoprivrede i razvoj ruralnih sredina u skladu sa uslovima EU IPA-RD, uključujući jačanje programa razvoja planiranja i koordinacije ruralnih područja, sistema za osiguravanje plaćanja razvoja ruralnih oblasti, te povećanje investicionih grantova za ciljne potrebe i područja.

Implementacija projekta planirana je u periodu od 01.10.2007. do 31.12.2011. godine. Projekt se finansira iz IDA kredita u ukupnoj sumi od 21 milion američkih dolara. Rok otplate kredita je 20 godina sa grace periodom od 10 godina. Zaduženje po kreditnim sredstvima prihvatile su vlade entiteta u odnosu 52% Vlada FBiH i 48% Vlada RS. Dodatno, učešće BiH u ovom projektu iznosi 9,19 miliona američkih dolara, dok grant sredstva dobivena od SIDA-e iznose 6 miliona američkih dolara. S toga, ukupan iznos sredstava projekta kredit, grant i domaća kontribucija iznosi 36,19 miliona američkih dolara.

3.5.5. Instrument prepristupne pomoći

Kroz prvu komponentu programa IPA za 2007. godinu programirana su tri projekta u oblasti poljoprivrede, sigurnosti hrane i ruralnog razvoja:

1. Jačanje i harmonizacija BiH informacionog sistema za sektore poljoprivrede i ruralnog razvoja - *Vrijednost projekta 1,5 miliona eura*

2. Jačanje kapaciteta za programiranje ruralnog razvoja BiH - *Vrijednost projekta 1 milion eura*
3. Podrška implementaciji i sprovođenju BiH legislative vezane za hranu - *Vrijednost projekta 1 milion eura*

Izradu prva dva projekta kandidirao je Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj MSTEО BiH, dok je izradu trećeg kandidirala Agencija za sigurnost hrane BiH.

Složeno institucionalno i političko okruženje, uključujući i značajno odgađanje ratificiranja Okvirnog sporazuma za IPA i Finansijskog sporazuma IPA 2007, kao i poteškoće prilikom imenovanja Nacionalnog koordinatora za IPA, odgodile su početak provedbe IPA-e. Implementacija navedena tri projekta započela je tek u septembru ove godine, praktično sa jednogodišnjim odgađanjem realizacije.

U cilju pripreme, odnosno stvaranja struktura i kapaciteta za upravljanje sredstvima iz programa ruralnog razvoja IPA-e, Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj MSTEО BiH je kroz proces programiranja IPA 2008 kandidirao projekt:

- *Izgradnja kapaciteta u agrarnoj politici i priprema BiH za pristup programu ruralnog razvoja (IPA-RD) - Vrijednost projekta je 2,5 miliona eura sa sufinansiranjem od strane BiH u iznosu od 411.000 eura.*

Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja je u procesu programiranja IPA 2008 kandidirala projekt:

- *Podrška uspostavi integriranih fitosanitarnih službi na državnom nivou - Vrijednost projekta 700.000 eura.*

Agencija za sigurnost hrane BiH je u okviru IPA 2008 kandidirala sljedeći projekt:

- *Jačanje kapaciteta sistema sigurnosti hrane i laboratorija - Vrijednost projekta 800.000 eura.*

Zbog ograničenog broja projekata koji je uslovlila EK, navedena tri projekta su objedinjena u jedan idejni projekt. Ovaj objedinjeni projekt je dobio radni naziv *Izgradnja kapaciteta u agrarnoj politici i politici sigurnosti hrane i priprema BiH za pristup IPA programu Ruralnog razvoja (IPA RD)*. Ukupna vrijednost projekta je 4.807,677 eura.

Očekivano je da se ostvarenjem projektnog cilja stvore potrebni administrativni kapaciteti na svim nivoima u BiH, osposobljenim za koordiniranje i harmoniziranje politike i mjera podrške za unapređenje konkurentnosti poljoprivrednog sektora. Također, projekt predviđa i uspostavu finansijskog, budžetskog i platnog sistema BiH u skladu sa IPA-RD-om.

Dodatno, u procesu programiranja IPA 2008 Ured za veterinarstvo BiH je kandidirao projekt:

- *Podrška kontroli i iskorjenjivanju životinjskih oboljenja, bjesnila i klasične svinjske groznice u BiH*

Početak implementacije projekata, procesa programiranja IPA 2008 planiran je za 2010. godinu.

U cilju daljeg jačanja poljoprivrednog informacionog sistema, koje je već započeto aktivnostima *Projekta poljoprivreda i ruralni razvoj* i projekta *Jačanje i harmonizacija informacionih sistema sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja BiH* iz IPA-e 2007, u sklopu procesa programiranja IPA 2009 Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj MVTEО BiH je pripremio da kandidiradav fundamentalna projekta:

- *Uspostava Poljoprivrednog tržišnog informacionog servisa BiH (PTIS BiH);*
- *Razvoj Sistema identifikovanja zemljišnih parcela BiH (LPIS BiH).*

Cilj navedenih projekata je razvoj i jačanje BiH poljoprivredne informacione strukture u skladu sa EU i drugim međunarodno prihvaćenim standardima i procedurama i osposobljavanje poljoprivrednog sektora u BiH za kandidovanje i prihvatanje sredstava namijenjenih za podršku poljoprivredi zemalja članica EU.

Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja je sredstvima iz IPA 2009 planirala finansirati projekt kojim će se nastaviti jačanje i opremanje fitosanitarnih laboratorija, dok je Ured za veterinarstvo BiH planirao aplicirati projektnu ideju za uspostavu kafilerije čiji će kapaciteti zadovoljiti potrebe BiH.

3.6. Analiza finansijskog sistema u oblasti poljoprivrede

3.6.1. Podsticaji u poljoprivrednoj proizvodnji BiH

BiH nema koherentnu politiku poljoprivrednih stimulacija i svaki entitet, kao i BD BiH ima svoju politiku poljoprivrednih podsticaja koja se razlikuje po iznosu, namjeni i kriterijumima raspodjele. Za svaku budžetsku godinu se donosi poseban propis na osnovu koga se određuje proizvodnja koja će biti stimulirana, uslovi pod kojima se ostvaruje pravo na stimulaciju, iznosi sredstava za svaku poljoprivrednu proizvodnju, kao i ukupan iznos za podršku primarne poljoprivredne proizvodnje. Za budžetsku 2008. godinu za podršku poljoprivrednoj proizvodnji predviđena su sredstva u sljedećem iznosu:

FBiH	
Namjena ulaganja	KM
1. Proizvodnja	28.420.400
Animalna proizvodnja	22.929.000
Biljna proizvodnja	5.491.400
2. Investicijska ulaganja	14.627.000
3. Stručni projekti	1.010.000
4. Ruralni razvoj	6.521.000
5. Ostalo	2.080.600
Ukupno	52.650.000
RS	
Namjena ulaganja	KM
1. Proizvodnja i dohodak	45.850.000
2. Dugoročna ulaganja	14.700.200
3. Interventne mjere	8.969.300
4. Ruralni razvoj	10.380.000
5. Obaveze iz 2007. godine	100.000
Ukupno	80.000.000
BD BiH	
Namjena ulaganja	KM
1. Kapitalni budžet	1.015.000
2. Tekući budžet	8.638.042
Poticaji za unapređenje poljoprivredne proizvodnje	5.000.000
Troškovi tekućeg ulaganja	860.647
Ugovorene usluge	1.071.602
Ostali troškovi Odjela za poljoprivredu BD BiH	1.705.793
Ukupno	9.653.042

Za budžetsku 2009. godinu za podršku poljoprivrednoj proizvodnji su predviđena sredstva u približno istom iznosu kao i za 2008. godinu (136.500.000 KM).

Osnovni cilj harmonizacije podsticaja je razvijanje sistema podrški u poljoprivredi BiH koji je u skladu sa sistemom direktnih plaćanja u EU, što omogućava BiH da ima koristi od budućih EU budžeta namijenjenih poljoprivrednim proizvođačima koji proizvode kako za svoje potrebe, tako i poljoprivrednicima koji proizvode za plasman na tržište. Ovaj sistem će biti u potpunosti usaglašen sa zahtjevima Zajedničke poljoprivredne politik EU i Svjetske trgovinske organizacije.

U cilju harmonizacije podsticaja u BiH Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj MSTEO BiH u saradnji sa entitetskim ministarstvima poljoprivrede i Odjeljenjem za poljoprivredu BD i uz tehničku podršku projekta EU je izradio dokument *Prijedlog okvira za postepeno usklađivanje mjera podrške u poljoprivredi i ruralnom razvoju BiH (2008-2010)*. Ovaj dokument daje preporuke za postepeno prilagođavanje i harmonizaciju mjera podrške sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, kako unutar BiH tako i sa sličnim mjerama koje se koriste u EU.

U dosadašnjem periodu sem na Katedri za agroekonomiju poljoprivrednog fakulteta u Banja Luci, nije rađena nijedna ozbiljnija analiza efekata subvencija, na osnovu čega bi se moglo zaključiti koliko materijalna podrška korisnicima uticala na rast, povećanje konkurentnosti i poboljšanje strukture proizvodnje.

U okviru Radne grupe za ruralni razvoj formiran je tehnički tim čija je osnovna uloga da kreira i harmonizira mjere ruralnog razvoja BiH. Zadatak tehničkog tima je priprema i stvaranje uslova za korištenje IPA komponente V namijenjene ruralnom razvoju za šta je neophodno usporediti i uskladiti mjere ruralnog razvoja u okviru postojećih programa podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju u entitetima i BD.

Aktivnosti će biti usmjerene ka odabiru i usklađivanju mjera i procedura koji su realizovani korištenjem postojećih fondova koje imaju entiteti. Odabrane pilot mjere ruralnog razvoja finansiraće se, osim sopstvenim sredstvima u tekućim budžetima, i grant sredstvima SIDA-e u okviru ARDP projekta.

3.7. Aktivnosti donatora

3.7.1. Dosadašnje aktivnosti donatora

U 2007. godini MSTEO BiH je preuzeo inicijativu u koordinaciji donatorskih napora za podršku razvoja poljoprivrednog sektora u BiH.

U strukturi donatorskih sredstava u 2008. godini učestvovali su: Švedska/ SIDA, Sjedinjene američke države/USAID, Italija/IC, Španija/AECID, Holandija, Japan/JICA, EC, WB, Švicarska/ SDC/SECO i EBRD. Treba istaći da Norveška, Španija i EBRD nisu namijenile nova sredstva za podršku poljoprivrede BiH u 2009. godini.

Uočava se, takođe, i utjecaj ekonomskih kretanja u svijetu – u ovoj godini osjetno je smanjen je interes donatora za ulaganje u BiH, a planovi za naredni period su vrlo neizvjesni.

3.7.2. Banke, mikro-kreditne organizacije

Postoje dva izvora finansiranja putem kojih pojedinci, kolektivi i preduzeća iz ruralnih područja mogu dobiti kratkoročne kredite prema istim uslovima kao i drugi poslovni sektori, a to su komercijalne banke i mikro-finansijske institucije. Većina komercijalnih banaka u BiH nudi

kratkoročne kredite za finansiranje obrtnog kapitala, dok mikrofinansijske institucije nude kredite za mala i srednja preduzeća koja ne mogu ispuniti uslove komercijalnih banaka. I jedni i drugi su vrlo nepovoljni za sve subjekte koji posluju u oblasti poljoprivredne proizvodnje

Federalna investicijska banka i Investiciono razvojna banka Republike Srpske imaju posebnu kreditnu liniju za poljoprivredu.

Kreditiranje poljoprivrede u BiH vrši se i iz fondova međunarodnih projekata i to, između ostalog:

- Projekt unapređenja stočnog fonda i ruralnog finansiranja;
- Projekt razvoja male i komercijalne poljoprivrede;
- Projekt unapređenja poduzetništva na selu;
- Projekt unapređenja poljoprivrede i ruralnih područja;

Od gore navedenih, u 2008. godini završen je Projekt unapređenja stočnog fonda i ruralnog finansiranja.

Projekti se finansiraju iz kredita Svjetske banke, odnosno Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede (IFAD), te kontribucije oba entiteta.

Krajem 2009. godine počinje realizacija USAID/SIDA projekta FARMA, sa budžetom od oko 14 miliona dolara.

Analizu sačinila:

Stručna služba Sektor za poljoprivredu

PRIJEDLOG MJERA

U skladu sa zaključkom Komisije za vanjsku trgovinu i carine donesenog na 31. sjednici održanoj 14.04.2009. godine Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je pripremlilo prijedlog mjera za pomoć peradarima BiH koji je usvojen od strane Komisije na 32. sjednici održanoj 21.05.2009. godine, sa zahtjevom da MVTEO predloži cjelovit prijedlog mjera koji će uključiti sve segmente poljoprivredne proizvodnje, uključujući i pojedinačne obaveze svake od nadležnih institucija koje su u direktno ili posredno uključene i odgovorne za poboljšanje uslova u poljoprivredi Bosne i Hercegovine.

Postupajući po zaključku Komisije za vanjsku trgovinu i carine Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH predlaže sljedeće mjere:

- Uskladiti entitetske propise i propise BD BiH u skladu sa Zakonom o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH (*entitetska ministarstva, BD BiH, odmah (prema navedenom Zakonu, entitetski zakoni i drugi propisi se trebaju uskladiti u roku od godinu dana od dana stupanja Zakona na snagu, tj. do juna 2009. godine)*);
- Osigurati usklađivanja zakonodavstva i donošenja podzakonskih akata posebno iz oblasti veterinarstva, sigurnosti hrane i zaštite zdravlja bilja i jačati institucije na nivou države odgovorne za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj u cilju ubrzanog usklađivanja propisa sa *acquis-om (MSTEO BiH, Agencija za sigurnost hrane BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja i Ured za veterinarstvo BiH, kontinuirano)*;
- Prioritetno usvojiti već pripremljene *Operativne programe za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja 2008-2011* na entitetskom nivou u cilju implementacije *Strateškog plana BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja 2008-2011 (entitetska ministarstva poljoprivrede, odmah)*;
- Stalno jačati kapacitete u državnim i entitetskim institucijama, posebno analitičkih sposobnosti, te jačanje koordinacije i saradnje u cilju djelotvornijeg i efikasnijeg sprovođenje aktivnosti i izbjegavanja preklapanja u nadležnostima i aktivnostima (*sve institucije, kontinuirano*);
- Prioritetno raditi na harmonizaciji podrške i razvijanju sistema podrški u poljoprivredi BiH koja je u skladu sa sistemom direktnih plaćanja u EU, usmjeriti podrške na registrovana poljoprivredna gazdinstva u cilju brže registracije gazdinstava, te prioritetno pokrenuti aktivnosti na izmjenju Zakona o akcizama u cilju oslobađanja repromaterijala od dodatnih dažbina (plavi dizel, mineralno đubrivo, sjeme i sadni materijal itd.) (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva, BD BiH, Uprava za indirektno oporezivanje, 2009-2010. godina*);
- Uskladiti mjera ruralnog razvoja u okviru postojećeg programa subvencija u entitetima i BD BiH i razviti mjere ruralnog razvoja u skladu sa EU mjerama, te značajnije podsticati usvajanje standarda kvaliteta i jačanje konkurentnosti proizvođača i bolje korišćenje i zaštitu raspoloživih resursa (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva, BD BiH, 2009-2010. godina*);
- Prioritetno realizirati aktivnosti za preuzimanje IPARD fondova (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva poljoprivrede, BD BiH i druge relevantne institucije na državnom i entitetskom nivou, 2009-2012*):
  - Uspostava tijela za praćenje programa;
  - Uspostava sistema plaćanja;
  - Izrada Strateškog plana ruralnog razvoja BiH;
  - Razvoj agrarnih fondova u BiH po principima Zajedničke poljoprivredne politike EU;

- Intenziviranje aktivnosti na uspostavi informacionih sistema u poljoprivredi:
  - Ubrzati proces uspostave Registra gazdinstava i Registra klijenata. Ubrzati proces usklađivanja tehničkih propisa u RS i BD BiH, te procesa registracije u FBiH (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva, BD BiH, odmah*);
  - Ubrzati proces uspostave Poljoprivredno tržišnog informacionog sistema (PTIS-a) i obezbijediti finansijska sredstva za uspostavu i održavanje servisa (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva, BD BiH, 2009-2010. godina*);
  - Započeti aktivnosti na uspostavi Mreže računovodstvenih podataka za farme (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva, BD BiH, 2009. godina*);
- Uspostaviti fitosanitarnu inspekciju na osnovu Zakona o zaštiti zdravlja bilja koji je u potpunosti usaglašen sa zahtjevima EK, sa jasno definiranim zadacima, ovlaštenjima i mjerama koje poduzimaju inspektori na nivou entiteta i BD BiH (*MSTEO BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja, inspektorati, 2009. godina*);
- Dosljedno sprovoditi politike karantina, ažurirati liste objekata iz kojih je dozvoljen uvoz namirnica životinjskog porijekla iz zemalja CEFTA, uz obezbijedenje adekvatnih uslova za inspeksijsko i laboratorijsko testiranje i kontrolu kvaliteta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na graničnim prelazima (*sve nadležne institucije, kontinuirano 2009-2010. godina*);
- Osigurati pravovremeno, efikasno i istovremeno funkcioniranje sistema koordinacije inspekcije (IMS) u oba entiteta. Ubrzati razvoj softvera za IMS u Federaciji BiH. Inspektorat FBiH bi trebao u što skorije vrijeme pružiti povratne informacije o funkcioniranju softvera, naročito u vezi sa fitosanitarnim komponentama, kako bi se što brže moglo nastaviti sa uvođenjem IMS-a u oba entiteta (*MSTEO BiH, inspektorati na nivou entiteta i povezane institucije na državnom i entitetskom nivou, 2009-2010. godina*);
- Ojačati sistem granične inspekcije u skladu sa njihovim nadležnostima u kontrolama koje oni treba da obavljaju i harmonizacijom sa EU regulativama (178/2002, 882/2004, 669/2009), te kadrovskim jačanjem zbog uvođenje novih informativnih sistema u ovoj oblasti radi brže i efikasnije razmjene informacija, dokumenata i provjere pošiljki (*MSTEO BiH, inspektorati na nivou entiteta i povezane institucije na državnom i entitetskom nivou, 2009-2010. godina*);
- Intenzivirati aktivnosti na usklađivanju entitetskih zakonodavstava po pitanju robnih rezervi, te ubrzati aktivnosti vezane za izradu Strategije robnih rezervi u Bosni i Hercegovini (*MSTEO BiH, nadležna entitetska ministarstva i entitetske Direkcije za robne rezerve, kontinuirano*);
- Stalno jačanje institucionalnih i upravnih kapaciteta (kadrovsko i materijalno) i jačanje saradnje između relevantnih institucija bitnih za međunarodnu trgovinu, a posebno u oblasti standardizacije, akreditacije, veterinarstva, zaštite bilja, statistike i nadzora nad tržištem (*sve nadležne institucije, 2009-2010. godina, kontinuirano*);
- Ubrzati aktivnosti na realizaciji SSP-a i ispunjavanju prioriteta Evropskog partnerstva i preuzimanju acquis-a u skladu sa Akcionim planom za preuzimanje acquis-a (*sve nadležne institucije, kontinuirano*); Utvrditi sistem razmjene liste ovlaštenih laboratorija u okviru Pododbora za poljoprivredu CEFTA, i insistirati na primjeni principa ekvivalentnosti (*MSTEO BiH-Pododbor za poljoprivredu CEFTA, odmah*);
- Intenzivirati aktivnosti na uspostavi sistema monitoringa i evaluacije u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, te jačati analitičke sposobnosti u cilju detaljnih analiza efikasnosti sprovedenih strategija, programa i mjera (*MSTEO BiH, entitetska ministarstva, BD BiH i druge relevantne institucije, 2009-2010. godina*);